

ינואר 2024

מתווה לשיקום ולפיתוח הנגב מערבי

תפישת התכנון והפיתוח לאזור הנגב המערבי ומטרופולין
באר-שבע בעקבות אירועי ה-7 באוקטובר

תפישת התכנון והפיתוח לאזור הנגב המערבי ומטרופולין באר-שבע בעקבות אירועי ה-7 באוקטובר

תנועת אור ע"ר

מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל

ינואר 2024 באר שבע

תנועת אור. (2024) תפיסת התכנון והפיתוח לאזור הנגב המערבי
ומטרופולין באר-שבע בעקבות אירועי ה-7 באוקטובר. מעבדת גוטסמן
לעתיד ישראל: באר שבע.

תמצית	4
מבנה המסמך	9
הקדמה	10
עקרונות התכנון והפיתוח האזורי בנגב המערבי ויישומם	13
1. מחויבות ממשלתית ארוכת טווח: הכנת תוכנית אב לנגב המערבי	13
2. צמיחה דמוגרפית: הגדרת יעדי אוכלוסייה משמעותיים ליצירת "מסה קריטית"	14
3. תכנון ערים ותשתיות מחברות המבוסס על מרחבים תפקודיים	20
4. אזוריות	25
5. עירוניות: יצירת ערים צפופות, מעורבות שימושים וחזקות	28
6. קהילתיות במרחב השכונה העירונית וביישובי המרחב הכפרי	35
7. הקצאת משאבים אסטרטגית בראייה כוללת של תחומי חיים: "חבילות פיתוח"	38
מתווה תוכנית לפיתוח אזור הנגב המערבי	39
חבילת פיתוח אזורית	39
חבילת פיתוח רשותית	47
חבילת פיתוח קהילתית	51

מתקפת ה-7 באוקטובר תשנה את פני הנגב ובפרט את הנגב המערבי - "עוטף ישראל". ביום שאחרי המלחמה תעמוד לפתחה של מדינת ישראל ההכרעה: האם נניח למתקפה לשבור את רוחנו ולאפשר לערים וליישובים לדעוך ולהינטש או להיפך, לוודא שמתוך ההרס והחורבן תצמח רוח חדשה, ועל גביה יצמחו וישגשו ערי ויישובי הנגב? תמונת הניצחון במלחמה, תהיה אשר תהיה, אינה מספיקה. **תמונת הניצחון האמיתית היא שגשוג הנגב לדורות.**

"עוטף ישראל" הוא מרחב כפרי/חקלאי הספון בתוך חבל ארץ תפקודי רחב יותר המכיל את שדרות, נתיבות, אופקים וסביבתם - חבל הנגב המערבי, המהווה חלק בלתי נפרד מהמרחב התפקודי של מטרופולין באר שבע. חוזקם של יישובי העוטף ואיכות החיים שיציעו לתושביהם, תלויים בחוזקו של חבל הנגב המערבי ובתורו, החבל תלוי בחוזקה של עיר המטרופולין - באר שבע.

המתווה האסטרטגי אשר יבטיח הצלחה הוא פיתוחו של הנגב המערבי - "עוטף ישראל", כחלק ממערך מטרופוליני הנשען על באר-שבע. ערים אזוריות חזקות המשרתות את סביבתן, ועיר מטרופולין חזקה המשרתת את המרחב כולו, יבטיחו איכות ושפע בכל תחומי החיים לכל התושבים.

מסמך זה מציע מתווה אסטרטגי המבוסס על ששת אבני היסוד שלהלן, אשר יחדיו יאפשרו את הפיתוח האזורי הרצוי בהיבטי תכנון, פיתוח ויישום:

1. מחויבות ממשלתית ארוכת טווח

קידום התכנון והפיתוח הרצויים מותנים במחויבות ממשלתית ובהקצאת משאבים לטווח ארוך. שכן, שינוי דרמטי של מגמות הפיתוח, המתמקדות כיום במרכז הארץ, דורש סדרת פעולות, המיושמות באופן עקבי לאורך זמן ממושך (לפחות 25 שנה) במקום פעולות נקודתיות, שאינן מייצרות ודאות מספקת עבור ציבור התושבים והמשקיעים הרלבנטי.

מוצע לפעול להכנתה ולאישורה של תוכנית אב למרחב "עוטף ישראל" ומטרופולין ב"ש, תוך קביעת יעדים כמותיים בהיבטי אוכלוסייה, תשתיות, דיור, תעסוקה ושירותים וכן אבני דרך ומנגנוני תקצוב ויישום. על בסיס תוכנית האב, יוכנו תוכניות מתאר כוללניות לערי הנגב המערבי ולעיר המטרופולין ב"ש והחלטות ממשלה המשכיות ליישום.

¹ במסמך זה התייחסותנו ל"עוטף ישראל" בגבולות המנדט של "מנהלת תקומה" כפי שהוגדר במסגרת החלטת ממשלה מס' 980 מיום 19.10.2023: העיר שדרות והמועצות האזוריות שדות נגב, שער הנגב ואשכול.
© מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

2. צמיחה דמוגרפית – יצירת "מסה קריטית"

גודל אוכלוסייה קובע, מעל לכל אלמנט אחר, את התפתחותו של מרחב ובעיקר את חוזק הכלכלה המקומית והאזורית, בכך שהוא מייצר "ספי כניסה" לעסקים ולשירותים רבים ומגוונים. ערים ואזורים משגשים ברחבי העולם עושים זאת בזכות מספר תושביהם. בהתאם לכך, נדרש מעבר משיטה המתבססת על צפי אוכלוסייה והתאמת התכנון אליו, לשיטה המגדירה יעדי אוכלוסייה משמעותיים לטווח הארוך:

רשות	מספר היישובים ברשות	מס' יח"ד בשנת 2021	מס' תושבים בשנת 2021	יעד גידול מוצע ב-2048 ל-2048	יעד אוכלוסייה לשנת 2048 (מעוגל)	סך גידול 25 שנים (מעוגל)
נתיבות	1	9,759	50,000	500%	250,000	200,000
אופקים	1	9,133	33,999	500%	170,000	135,000
שדרות	1	8,520	30,553	500%	150,000	122,000
רהט	1	13,982	76,238	210%	160,000	83,000
אל קסום	1	309	1,239	200%	2,500	1,250
אשכול	34	3,753	15,294	300%	45,000	30,000
בני שמעון	9	1,510	7,295	300%	21,000	14,500
מרחבים	17	2,976	13,787	300%	41,000	27,500
שדות נגב	18	2,195	11,060	300%	33,000	22,000
שער הנגב	12	2,421	8,350	300%	25,000	16,500
מוקד עירוני חדש	1	-	-	-	100,000	100,000
סה"כ (מעוגל)			245,000		1,000,000	755,000
				% גידול		300%

על מנת לוודא את עמידה ביעדים הנ"ל, יש לבצע צעדים אשר יתמכו בתהליך ויאפשרו את הצלחתו ובתוך כך – קביעת תהליך אסטרטגי לצמיחת ערי הנגב המערבי, ובמסגרת זאת מיסוד מנגנוני בקרה לעמידה ביעדי הצמיחה.

3. תכנון ערים ותשתיות מחברות המבוסס על מרחבים תפקודיים

תכנון מרחבי מיטבי, לשיטתנו, הינו כזה המבוסס על תפיסת **מרחבים תפקודיים**. בקנה מידה אזורי, הכוונה היא לחבל ארץ, במסגרתו התושבים המתגוררים ביישובים השונים מוצאים מענה מספק למירב צרכיהם במגוון תחומי החיים. צמיחת המרחב מבוססת בעיקר על המוקדים העירוניים האזוריים הקיימים בו, עוגני התעסוקה, המסחר והשירותים המתקיימים בהם, והתשתיות המחברות בין כלל מוקדים אלה לבין ליבת המטרופולין אליו משתייך חבל הארץ.

בהתאם לכך, התכנון והפיתוח הרצויים יבוצעו מתוך ראייה מטרופולינית ויבססו רצף ערים חזקות בסיווגים שונים ומערך תשתיות ליצירת רשת חיבורים מהירים בין עיר המטרופולין לערים האזוריות. המרחבים הכפריים יחוברו אל הערים האזוריות במסגרת הישענותם עליהן לשירותים ולתעסוקה.

לשם כך, מוצע להקים שלושה נתיבי תשתית הסעת המונים, במודל מטרונתי (או דומה לו), שיחברו את שלושה חבלי הארץ המרכיבים את הנגב המערבי בין עצמם ואל מרכז באר-שבע: נתיב שדרות-נתיבות-ב"ש; נתיב דרום העוטף-אופקים-ב"ש; ונתיב בית קמה-רהט-ב"ש. שדרוג מערך הסעת ההמונים דרך הערים ואל המטרופולין ייצר נגישות של מירב התושבים אל מירב השירותים והתעסוקה במרחב.

4. אזוריות

קפיצת מדרגה כלכלית ויצירת צמיחה מכלילה ושגשוג יכולים להתקיים רק על בסיס נכסים אזוריים ומקומיים בני קיימא. אף לא שחקן יחיד – רשות מקומית, רשות ממשלתית, או עסק – אינו יכול לייצרם, או לנהלם לבדו. בהתאם לכך, נדרש חיזוק מנגנוני השלטון האזוריים הקיימים – אשכולות הרשויות המקומיות תוך חיזוק ממשקי העבודה בין האשכול לרשויות המקומיות בדגש על עיר המטרופולין ב"ש (מוצע אף להקים אשכול ייעודי עבור העיר ב"ש וסביבתה) וכן לחזק את אשכול הנגב המערבי בתקציבים ובכוח אדם. בנוסף לכך, יש לפעול לבניית שיתופי פעולה בין כלל השחקנים במרחב, באופן מובנה ובפעולות וולונטריות, תוך יצירת אקוסיסטם מבוסס מנגנונים (כולל באשכול האזורי), וכל זאת על בסיס אסטרטגיה אזורית לפיתוח התמחויות אזוריות מבוססות נכסים אזוריים ייחודיים, מוסדות עוגן, תשתיות, מיתוג והטבות כלכליות. יש להעמיד עשרות תקנים לאשכול לאנשי מקצוע, שיעסקו בקידום פרויקטי תעסוקה ותשתיות ובסיוע לרשויות בתחומי תכנון והנדסה (בדגש על התחדשות עירונית וכפרית).

כל אלה מהווים תנאי לפיתוחם של נכסים אזוריים כך שיהפכו למנועי צמיחה כלכליים, ולתכנון המייצר הפריה הדדית על פני "קניבליזם".

5. עירוניות

ערים חזקות המציעות איכות חיים לתושביהן הן ערים הבנויות בצפיפות, במיוחד במרכז העיר וסביבתו, ובהן עירוב שימושים מגוון, כך שעסקים ושירותים רבים נגישים בצורה מיטבית למירב התושבים.

יש לתכנן ולתמרץ תהליכים מקדמי ציפוף ועירוב שימושים, בדגש על התחדשות עירונית בהיקף נרחב. אלה כוללים קידום התחדשות מגורים בשכונות ותיקות, לצד מיקוד מאמץ במרכזי ערים מעורבי שימושים והפיכתם למרכזי עיר תוססים, וקידום תהליכים המאפשרים את ביסוסן של שכונות קהילתיות, המייצרות בתורן חוסן קהילתי.

מוצע להציב יעד לאומי לעשור הקרוב, בהובלת רשות ההתחדשות העירונית, להתחדשות של 5,000 יחידות דיור ישנות בכל עיר בנגב המערבי - באופקים, בנתיבות ובשדרות - ובנוסף, 10,000 יחידות בבאר-שבע. לצורך כך, יש לעבות את מחלקות ההנדסה בערים בתקנים חדשים ולהקים עבורן מנהלות התחדשות, להכין ולאשר באופן מזורז תוכניות אב להתחדשות (היכן שאין), לזהות מתחמי מפתח בכל עיר (כ-500 יח"ד במתחם) © מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

ולהקצות חבילת תמריצים (מוערך כ-150 אל"ח ליחידה) בכדי לאפשר ליזמים ראשונים לבצע התחדשות של מאות יחידות ראשונות בשנים הקרובות.

בנוסף, יש לזהות בכל עיר את מרכז העיר, להקים מנהלת מיוחדת להתחדשות, ולהקצות עבורה תקציב וסמכויות להוביל במהלך של עשר שנים שדרוג תשתיות, חזיתות חנויות, תרבות רחוב, שדרוג תחזוקה וביטחון, מיתוג. עיצוב, הקמת מוסדות תרבות ובידור, מיזמים אומנותיים, הסדרת תנועה וחניה. תתקצב הקמתם של מוסדות עוגן בתעסוקה והשכלה בכל מרכז עיר בנגב המערבי, כולל הקמה או הרחבה של מרכזי חדשנות ומתחמי תעסוקה שיתופיים. כמו כן, יתקצב פיתוח פארקים עירוניים חדשים לאורך צירי הנחלים החוצים את הערים (נחל אופקים ונחל בואו), כולל חיזוק מקצועי של מחלקות הגינון העירוניות בתקנים ובהכשרות מיוחדות.

6. קהילתיות במרחב השכונה והיישוב

הקהילה מהווה מסגרת חברתית, מיידית וקרובה ביותר אל האדם ואל משפחתו. מסגרת חברתית זו, הינה בעלת משמעות מהותית לזהותו של אדם ולתחושת שייכותו למקום, לאיכות חייו ולהיבטי חוסן אישי וליכולתו להתמודד עם אירועי משבר. הקהילה הינה מימד מובהק של יישובי המרחב הכפרי, אך הינה רלוונטית גם למרחב העירוני. שכונות בעיר, אשר מתפתחות אל מעבר למרחב פיזי לכדי מרחבים קהילתיים, מהוות מימד בעל השפעה ברורה על היחיד ומשפחתו ומעבר לכך, גם כגורם תשתית בהתפתחות העיר לכדי עיר חזקה ומעבר לה גם על מרחב משגשג.

אירועי ה-7 באוקטובר הינם בעלי השפעה הרסנית ומטלטלת על הקהילות במרחב יישובי עוטף ישראל. בהתאם לכך, קיימת חשיבות ברורה לשיקום, טיפול וחידוש המערכות הקהילתיות בהם. לצד אלה, ובמסגרת תכנון ופיתוח אזור עוטף ישראל בפרט והנגב המערבי כולו, מוצע לפעול לקידום ביסוסו של מודל השכונה הקהילתית בערי האזור.

בהתאם לכך מוצע, לשם כך תקודם תוכנית למיפוי כלל השכונות (חלוקת למ"ס קיימת ודיוק בסיוע נציגי הערין) והיישובים בנגב המערבי. על בסיס מיפוי זה, יוכנו תוכניות אסטרטגיות לפיתוח קהילתי ויוקצו "חבילות פיתוח", אשר יכללו יוזמות בצירי הפעולה שלהלן: פיתוח מנהיגות קהילתית, ביסוס מנגנונים אזרחיים לחירום – מרכז תגובה שכונתי לחירום ובו ציוד חירום שכונתי, צוותי מתנדבים ומגישי עזרה ראשונה, וביסוס מאגר נתונים שכונתי לשעת חירום, הפעלת תוכניות לחיזוק ולביסוס החוסן הקהילתי, שיקום, הקמה ושדרוג של מבני ציבור קהילתיים, הקמת מנהלות שכונה ותקצוב רכזי קהילה, חיזוק עסקים וכלכלה מקומית, תמיכה באירועי תרבות מקומיים, הטמעת פלטפורמות דיגיטליות בתחום הקהילתי, טיפוח גינות סביבתיות, קידום יוזמות ממוקדות באוכלוסיות הוותיקה והצעירה ועוד.

7. "חבילות פיתוח" – הקצאת משאבים אסטרטגית בראייה כוללנית של תחומי

חיים

יצירת ביקוש למרחב, ובעקבות כך צמיחה, מותנית ביצירת איכות חיים. לשם כך, נדרשים משאבים משמעותיים, אשר יוקצו בעיקרם לגורמי הממשל המקומיים והאזורים. באופן מיטבי, יבוצעו אלה על בסיס תוכניות אשר נועדו לממש אסטרטגיה סדורה ובמכלול תחומי החיים.

על מנת לקדם באופן המיטבי את התכנון האסטרטגי, מוצע לפעול בהתאם למתודולוגיה של הקצאת "חבילות פיתוח" – סל משאבים נרחב המחולק בהתאם לרבדים – אזורי, רשותי ושכונתי/יישובי - ואשר מחולק לצירי פעולה בתחומי החיים השונים.

על מנת להימנע מהפרדת התכנון המרחבי והאסטרטגי ממנגנוני הממשל, נדרשת הקצאת חבילות הפיתוח על בסיס יעדים אסטרטגיים, אשר יוגדרו בשיתוף האשכולות והרשויות המקומיות, וכן מימוש החבילות בידי מנגנונים אלה.

שגשוג וצמיחה אזוריים יובטחו רק אם יטופלו ויטופחו כלל תחומי החיים הרלבנטיים לתושב. חיזוק משמעותי של רשויות אזוריות ביכולות ובמשאבים, לצד חיבור אפקטיבי בין התכנון (המרחבי ויעדי האוכלוסייה) לבין היכולת להקצות משאבי פיתוח ולנהל את הביצוע ברמות העירונית והאזורית.

לפרק זה מצורף מתווה מוצע לפיתוח הנגב המערבי, בחלוקה לחבילות פיתוח בהתאם לחלוקה האמורה לעיל.

מבנה המסמך²

בפתח המסמך, יתוארו הרקע והצורך במתווה האסטרטגי המוצע, לצד תמונת העתיד הרצויה והגדרת מרחב הפעולה למתווה.

בחלק הבא, יוקדש פרק לכל אחת מאבני היסוד:

1. מחויבות ממשלתית ארוכת טווח;
2. צמיחה דמוגרפית – יעדי אוכלוסייה ליצירת "מסה קריטית";
3. תכנון ערים ותשתיות מחברות המבוסס על מרחבים תפקודיים;
4. אזוריות;
5. עירוניות;
6. קהילתיות – בשכונות העירוניות וביישובי המרחב הכפרי;
7. "חבילות פיתוח" – הקצאת משאבים אסטרטגית בראייה כוללנית של תחומי חיים

הפרקים יכילו התייחסות מעמיקה לעקרונות המרכזיים העומדים בבסיס כל אחת מאבני היסוד, לחסמים ולפערים הקיימים כיום אל מול תמונת העתיד הרצויה, וכן המלצות יישומיות לקידום התכנון והפיתוח הרצויים. הפרק האחרון, העוסק ב"חבילות הפיתוח", יציג מתווה הוליסטי לפיתוח אזור הנגב המערבי, הכולל צירי פעולה, תוך פריסתם לשלושה רבדים – האזור, הרשות המקומית והשכונה/הישוב – ותוך חלוקה למכלול תחומי חיים.

² על מנת לאפשר פירוט והעמקה של החזון, תפישת העבודה והמהלכים המוצעים לפיתוחם של הנגב והגליל בכלל, ומטרופולין באר-שבע בפרט, אנו מצרפים את הנספח הבא: "תכנית המאה – ישראל 2048 - מחזון למציאות" (2022).

הקדמה

עוד בטרם אירועי ה-7 באוקטובר, עמדה מדינת ישראל בצומת דרכים באשר למגמות התפתחותה. במבט צופה פני עתיד, מגמות הגידול הדמוגרפי לצד תכנון פרישת האוכלוסייה, עלולים להוביל את מדינת ישראל להעצמת מצב הדברים הנוכחי, בו היא תלויה כמעט באופן מוחלט במרכז כלכלי אחד בלבד, המתפרש בין תל אביב לירושלים. בתרחיש זה, בשנת ה-100 לקיומה, צפויה מדינת ישראל למנות 17 מיליון תושבים; 75% מהם יתגוררו במרכז, העומד בפני קריסת תשתיות ומערכות, בשל עומס בלתי אפשרי לנשיאה.

אירועי ה-7 באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיהם, אך מגבירים את החשש, כי המגמות האמורות לעיל רק יועצמו, תושבים רבים במרחב "עוטף ישראל" לא ישובו לבתיהם, תושבים באזור הנגב המערבי כולו יבקשו לקבוע את מושבם באזורים אחרים במדינת ישראל והצמיחה הדמוגרפית הקיימת כיום תיעצר.

תמונת העתיד הרצויה

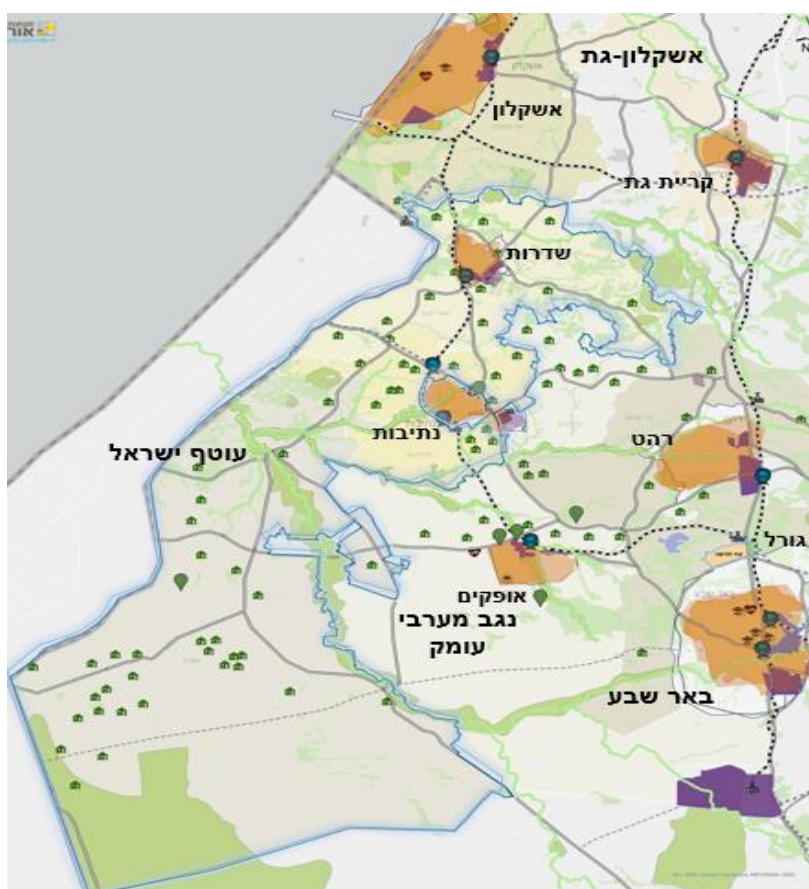
דמיינו עתיד בו היישובים והשכונות המותקפים של היום הם מרחבי צמיחה של המחר, המתוכננים בהתאם לחזית הידע, בראייה כוללת ובביצוע איכותי: שכונות מגורים נעימות ובטוחות, בתכנון סביבתי מקיים, מוצלות ובטוחות למשחק ילדים ולתנועת קשישים, מרחבים הליכתיים ואדריכלות ייחודית, קהילות חזקות ותומכות, שכונות ותיקות החוות התחדשות עירונית, מרכזי ערים ומרכזי יישובים הומים ובהם מסעדות וחנויות, אזורי תעסוקה ובהם תעשיות המתמחות בטכנולוגיה עילית. כל אלה ניתנים להשגה, והמתווה המקצועי להשגתן כבר נפרש ב"תכנית ה-100: ישראל 2048 – עתיד משותף", שנכתב ע"י מאות אנשי מפתח וברכז מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל.³ זהו חזון שנכתב במבט קדימה לשנת המאה של ישראל, בה הנגב, על עריו ויישוביו, הסובבות את עיר המטרופולין באר-שבע, יהיה מרכז עצמאי ותוסס ובו חיים 3.5 מיליון תושבים.

מתוך מחויבותנו לנגב ונוכח גודל השעה, אנו מציעים במסמך זה את תפישתנו הכוללת לפיתוחו ושגשוגו של מרחב הנגב המערבי, תפישה שהמלחמה מקנה לה משנה תוקף. אנו מבהירים כי שגשוג המרחב יושג רק במהלך נחוש ומושכל, ממוקד באסטרטגיה אחידה ומחויבות לשנים ארוכות. אין ענייננו כאן בסוגיות הנוגעות לביטחון, אלא בכל הפעולות המשלימות, ארוכות הטווח: פיתוחן של ערים גדולות ואיתנות, המשרתות מרחבים כפריים צומחים – במגורים, בתעסוקה, בחקלאות מתקדמת, בחינוך, בבריאות, בתרבות, בתיירות ועוד.

³ תנועת אור, תכנית ה-100: ישראל 2048 – עתיד משותף, אפריל 2023, מהדורה ראשונה
© מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

מרחב הפעולה

תכנון ופיתוח מיטבי של "חבל עוטף ישראל", מותנה בתפישה רחבה יותר של היררכיית **המרחבים התפקודיים** במטרופולין באר שבע.⁴ "עוטף ישראל" הוא מרחב כפרי/חקלאי וספון בתוך חבל ארץ תפקודי רחב יותר הסובב את שדרות, נתיבות ואופקים⁵ וסביבו - חבל הנגב המערבי, המהווה חלק בלתי נפרד מהמרחב התפקודי של מטרופולין באר שבע (ראו באיור מטה). התנועות במרחבים תפקודיים אלה חוצות את הגבולות המוניציפאליים, כאשר אנשים מחפשים אחר שירותים ציבוריים, מסחר, בילוי ותעסוקה. לכך מצטרפת השפעתם של הנכסים ומנועי הצמיחה האזוריים וכן השפעתם של נכסי הטבע, החקלאות, האקדמיה וההון האנושי, אשר מחברים בין המרחבים הכפריים לערים האזוריות ולעיר המטרופולין.

⁴ בהמשך להחלטת ממשלה מס' 980 והגדרת מנדט הפעולה של מנהלת תקומה, התקבלה החלטת ממשלה המשכית מס' 1127 ביום 10.12.2023 אשר מהותה הינה "מתווה לתוכנית אסטרטגית רב-שנתית לשיקום ולפיתוח 'חבל התקומה' ואוכלוסייתו וכלים ליישום". בהתאם למנדט המנהלת, המתווה מוגבל למרחב חבל התקומה בלבד ולא למרחב הנגב המערבי כולו. לעמדתנו, קיימת חשיבות מהותית לכך שהתכנון והפיתוח של חבל זה לא יעשו באופן דיפרנציאלי ובמנותק ממרחב הנגב המערבי כולו.

⁵ לעניין מעמד הייחודי של העיר רהט ראה להלן.

© מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

יש לציין כי לאשקלון מקום משמעותי במרחב העוטף את רצועת עזה, אך זיקותיה למרחב באר-שבע חלשות יותר ורצוי להתייחס אליה בנפרד, כמו גם לקריית גת – שהינה בעלת מנועי צמיחה עצמאיים וזיקה יחסית למטרופולין תל אביב.

חוזקם של יישובי העוטף ואיכות החיים שיציעו לתושביהם, תלויים בחוזקו של חבל הנגב המערבי ובתורו, החבל תלוי בחוזקה של עיר המטרופולין - באר שבע. המתווה האסטרטגי המרכזי, אשר יבטיח הצלחה, הוא פיתוחו של הנגב המערבי - "עוטף ישראל", כחלק ממערך מטרופוליני הנשען על באר-שבע. ערים אזוריות חזקות המשרתות את סביבתן, ועיר מטרופולין חזקה המשרתת את המרחב כולו, יבטיחו איכות ושפע בכל תחומי החיים לכל התושבים.

עקרונות התכנון והפיתוח האזורי בנגב המערבי ויישומם

1. מחויבות ממשלתית ארוכת טווח: הכנת תוכנית אב לנגב המערבי

מגמות ההתפתחות במכלול תחומי החיים במדינת ישראל מוטות באופן מובהק לאזור המרכז, בעוד הנגב (ולצידו גם אזור הגליל) מצויים בפער משמעותי. לאורך השנים עקבו התכנון והפיתוח במדינת ישראל אחרי הביקוש ולא פעלו מתוך אסטרטגיה המכוונת לשינוי מגמות אלה.

תכנון ופיתוח אזורי במדינת ישראל, דורש מעורבות ממשלתית משמעותית, זאת נוכח חלוקת הסמכויות השלטונית. לאורך השנים, אמנם קבעו ממשלות ישראל תוכניות פעולה והקצו משאבים רבים לפיתוח אזור הנגב בכלל והנגב המערבי בפרט. עם זאת, לא היה באלה כדי לשנות את מגמות הביקוש הקיימות.

על מנת לקדם את התכנון והפיתוח הרצויים, יש צורך במחויבות ממשלתית פורמאלית, בדמות חקיקה ראשית או החלטות ממשלה, אשר יאפשרו קביעת מנגנונים ומשאבים לטווח הארוך. בנוסף, נדרשת מדיניות עקבית ורציפה, הרואה חשיבות אסטרטגית להמשכיות ההליכים. זאת, על מנת לייצר שינוי מגמות ולאפשר צמיחה ממשית וחזקה, בשונה מן המדיניות ארוכת השנים, אשר בפועל העצימה מרכז אחד.

במצב הדברים כיום, לא קיימת תוכנית אזורית – אסטרטגית או סטטוטורית – אשר תכניה עדכניים דיים וטווח היעדים שלה מכון רחוק מספיק, שעליה ניתן להסתמך במסגרת פיתוח אזורי מיטבי. בהתאם לכך, יש לעמדתנו לפעול במתווה המוצע:

א. הכנתה ואישורה של החלטת ממשלה, אשר תכלול תוכנית אב (לא סטטוטורית), למרחב "עוטף ישראל" ומטרופולין באר שבע, אשר תגדיר את מסגרת הפיתוח האזורי הכוללת תמונת עתיד בהירה ומרחיקה ראות (מומלץ לטווח 25 שנים), תוך קביעת יעדים כמותיים בהיבטי אוכלוסייה, תשתיות, דיור, תעסוקה ושירותים, אבני דרך ומנגנוני בקרה, תקציבים ועיבוי מנגנוני היישום. על בסיס תכנית אב זו, ניתן יהיה לקבוע החלטות המשכיות, בהתאם לאסטרטגיה הקבועה בה ולמימוש היעדים, אשר נקבעו בה;

ב. תוכנית האב תוכן בתוך חצי שנה ותאושר כתוכנית מנחה בוועדות המקומיות ובוועדה המחוזית;
ג. על בסיס תוכנית האב, יוכנו תוכניות מתאר כוללניות (חדשות או עדכונים לקיימות) לערים אשקלון, שדרות, נתיבות, אופקים ועיר המטרופולין באר-שבע, או לחלפין, מסמך מדיניות עירוני – שאינו סטטוטורי, אך בעל עומק מספק ומאפשר הגדרת מדיניות פיתוח עירונית רחבה, שממנה ניתן לקדם במהירות תוכניות מפורטות.

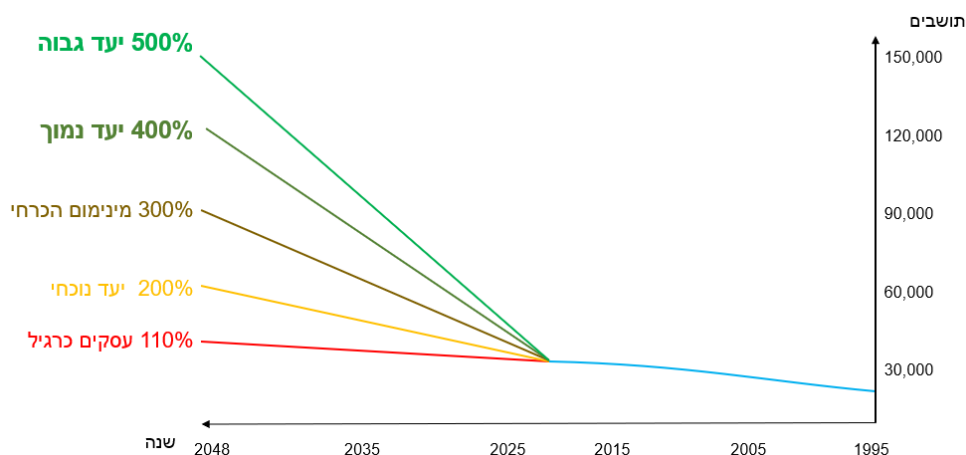
2. צמיחה דמוגרפית: הגדרת יעדי אוכלוסייה משמעותיים ליצירת "מסה

קריטית"

אוכלוסיית עיר המטרופולין באר-שבע מונה כיום כ-220 אלף תושבים, כאשר ערי הנגב המערבי – נתיבות, שדרות ואופקים כ-30-50 אלף כל אחת. תוכניות המתאר ברובן מייעדות גידול עתידי של עד כ-200% בעוד שהיעד הנדרש לכל אחת מן הערים הוא גידול של 500% לכל הפחות בתוך 25 שנה. כפי שתואר לעיל, "מספר אצבע" מקובל, על פי מחקרים משווים בערים בעולם המפותח, המצביע על אוכלוסייה נדרשת לעיר מטרופולין כמו באר שבע - הוא מיליון תושבים. בהתאם לכך, בערים האזוריות במרחב הנגב המערבי ⁶ - נתיבות, שדרות ואופקים ייקבע יעד אוכלוסייה של כ-150-250 אלף תושבים. ⁷ יעדים מספריים אלו, יאפשרו את יצירתה של "מסה קריטית", כלומר, ריכוז של צרכנים ועובדים המייצרים צמיחה ספונטנית, המזינה את עצמה ומאפשרת שירותים ותשתיות ברמה גבוהה בכל התחומים.

כמו כן, מומלץ לפעול להקמת מוקד עירוני חדש, שפיתוחו יחל אך ורק בטווח הארוך (ולאחר הצלחה בזינוק בצמיחתן של שאר הערים), בנקודה האסטרטגית של צומת המסילות והדרכים במרחב צומת גורל.

מגמות גידול בתסריטים שונים – שדרות/אופקים – "ערי צמיחה"⁸

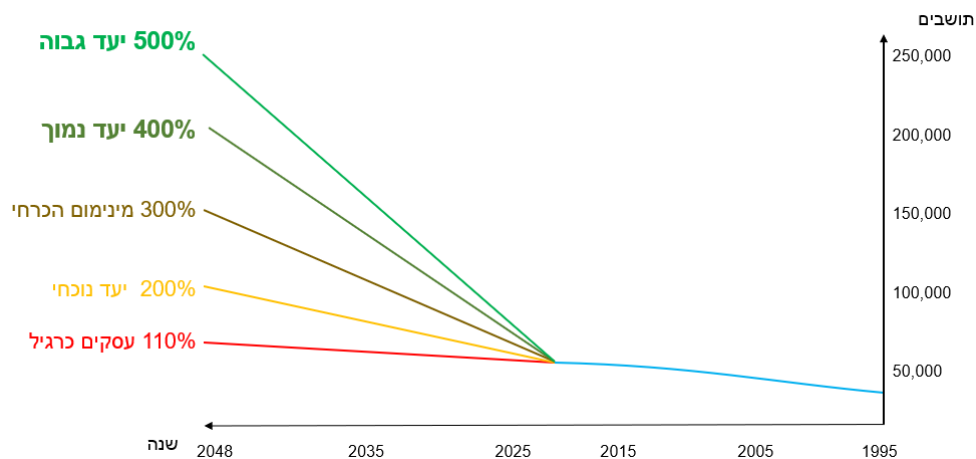
⁶ כאמור לעיל, העיר אשקלון מצויה במרחב התפקודי של מטרופולין תל-אביב אך יש לראות בפיתוחה חלק ממשמעות הפיתוח של הנגב המערבי בשל השפעת המלחמה עליה. העיר רהט, אינה נכללת כאן, בשל מאפייניה הייחודיים וכי צמיחתה הדמוגרפית עתידה להישען על ריבוי טבעי.

⁷ יעדי אוכלוסייה מדויקים עבור כל עיר יפורטו בהמשך מסמך זה.

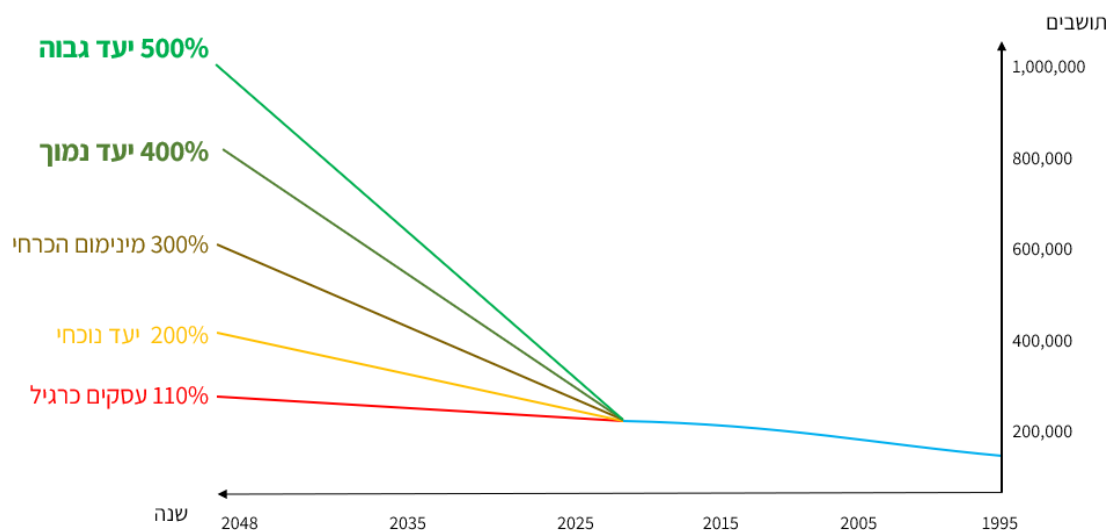
⁸ עיר צמיחה: מרקם עירוני קטן יחסית (50-150 אלף תושבים) המתפקד כמרכז למרחב כפרי המצוי בטבעות החיצוניות של מטרופולין או אף מעבר להן.

© מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

מגמות גידול בתסריטים שונים - נתיבות - "עיר מטרופולין משנית"⁹

מגמות גידול בתסריטים שונים - באר-שבע - "עיר המטרופולין"

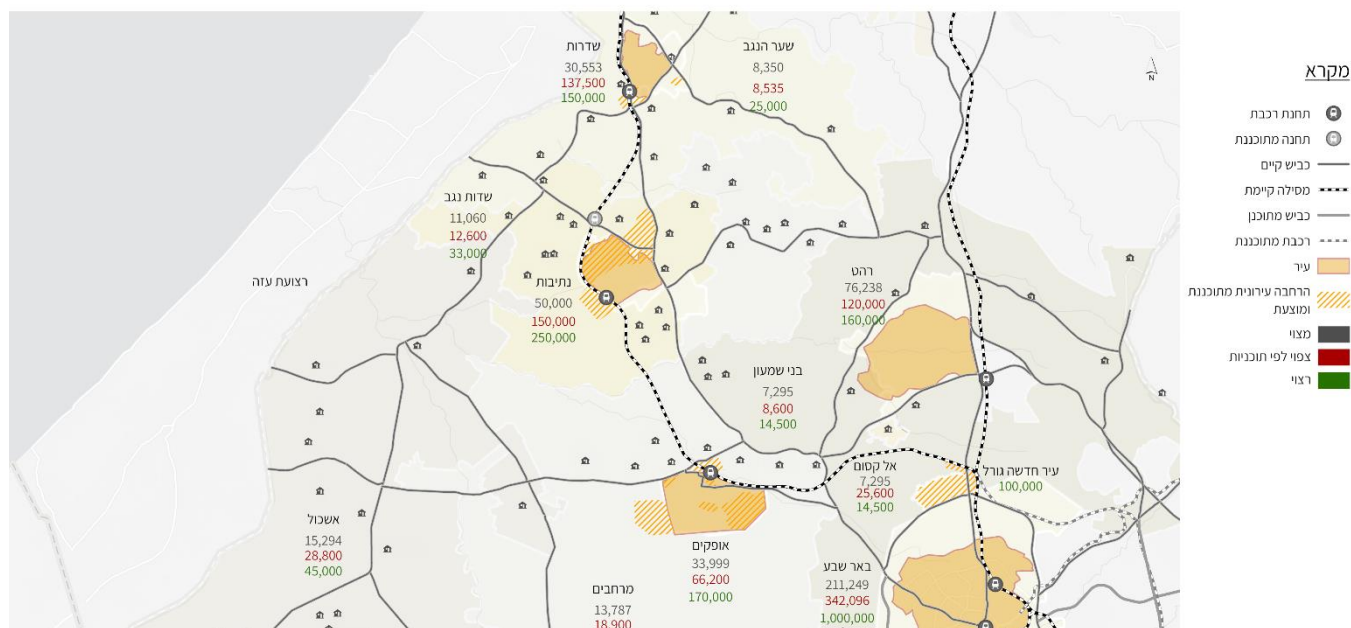

⁹ מטרופולין משני: מרקם עירוני גדול (200-500 אלף תושבים) המורכב מעיר או מגוש ערים, או בעל פוטנציאל להיות גדול ובעל חשיבות אזורית קיימת, או עתידית. מרכז לשירותים שונים ולתעסוקה לאזור ולמחוז, באופן עצמאי, כחלק מרשת של מוקדים דומים, או כמוקד משלים למטרופולין. מיקומו בשולי הטבעת התיכונה של עיר מטרופולין - 25-35 ק"מ מליבתה.

יעדי הגידול המיטביים המוצעים לנגב המערבי לפי רשויות¹⁰

רשות	מספר היישובים ברשות	מס' יח"ד בשנת 2021	מס' תושבים בשנת 2021	יעד גידול מוצע ב-2048 ל	יעד אוכלוסייה לשנת 2048 (מעוגל)	סך גידול 25 שנים (מעוגל)
נתיבות	1	9,759	50,000	500%	250,000	200,000
אופקים	1	9,133	33,999	500%	170,000	135,000
שדרות	1	8,520	30,553	500%	150,000	122,000
רהט	1	13,982	76,238	210%	160,000	83,000
אל קסום	1	309	1,239	200%	2,500	1,250
אשכול	34	3,753	15,294	300%	45,000	30,000
בני שמעון	9	1,510	7,295	300%	21,000	14,500
מרחבים	17	2,976	13,787	300%	41,000	27,500
שדות נגב	18	2,195	11,060	300%	33,000	22,000
שער הנגב	12	2,421	8,350	300%	25,000	16,500
מוקד עירוני חדש	1	-	-	-	100,000	100,000
סה"כ (מעוגל)			245,000		1,000,000	755,000
				% גידול		300%

מפת אוכלוסיית הנגב המערבי - מצוי, צפוי ורצוי

¹⁰ היעדים מוגדרים על בסיס יעד גבוה במיוחד לערים אזוריות, יעדים בינוניים ליישוב כפרי ובעבור יישובים בדואיים, לפי צפי גידול אוכלוסייה המבוסס על ריבוי טבעי (ובמקרה של רהט, תוספת קטנה בהתחשב בכך שיועתקו תושבים נוספים לשטחה מתוך תהליכי הסדרת הפזורה מחוץ לעיר). נתוני נתיבות למצב קיים עודכנו מעלה (50,000 תושבים) על מנת להתאים לסטטוס של צמיחתה המהירה בשנים האחרונות.

חלוקת תהליך הגידול לשלבים והקמת מנגנון בקרה לעמידה ביעדים

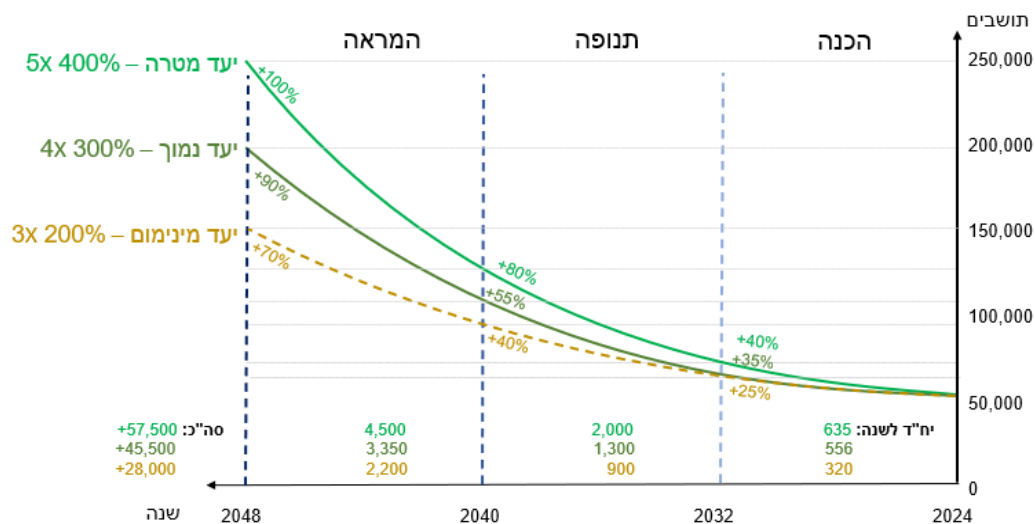
תהליך הצמיחה מורכב ולא ניתן לצפות שיעמוד, בכל עיר, בקצב אחיד (ליניארי) לכל אורך התקופה עד לשנת היעד 2048, ודאי בהתחשב במצב המלחמה המתחוללת. לצורך יצירת דינמיקה חזקה של צמיחה, יש להניח תשתיות, להשקיע השקעות נדרשות, לעצב מחדש את תפישות השוק ולזרז השגת הישגים בתחומים שונים – החל מהתחדשות עירונית, דרך תשתיות תחבורה ועד הקמת והפעלת מוסדות תרבות, השכלה וכו'. בהתאם לכך, אנו מציעים לבצע את הפעולות הבאות:

- א. בעיר המטרופולין באר-שבע, מומלץ לבצע מיקוד מאמץ בהשגת היעדים המקסימליים של תוכנית המתאר הכוללת עד שנת היעד 2030, קרי – 400 אלף תושבים.
- ב. בערים האזוריות (אופקים, שדרות, נתיבות) מומלץ לבצע עדכון לתוכניות המתאר.
- ג. בתוך כך, אנו מציעים להגדיר אסטרטגיית צמיחה לכל עיר, המחולקת לשלושה שלבים בני 8-9 שנים:

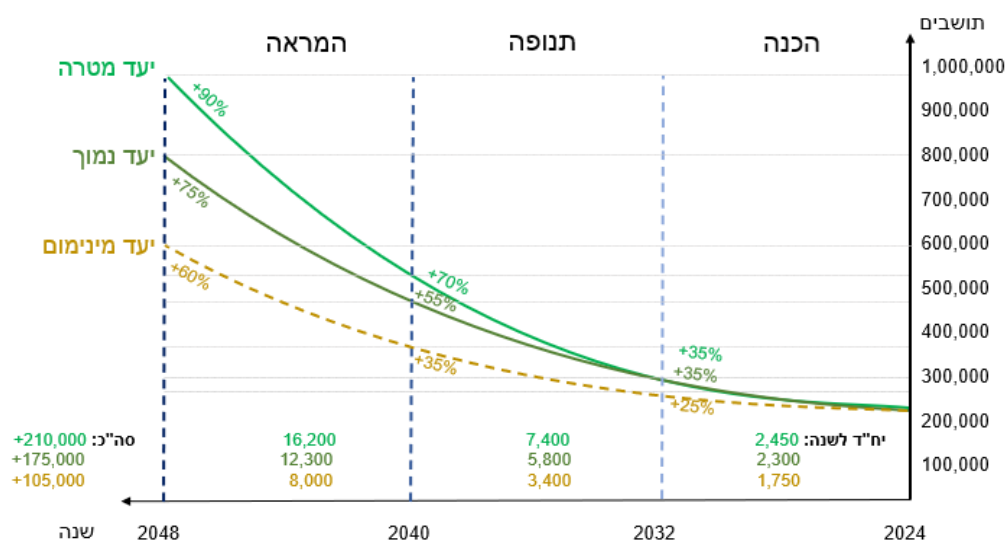
1. **הכנה:** עריכת כלל התוכניות (האסטרטגיות והסטטוטוריות), איגום משאבים, העברת החלטות ממשלה והקמת מנגנוני ביצוע נדרשים. בסוף שלב זה יחל תהליך הפיתוח הנרחב. מאחר שכלל ההיבטים המייצרים שינוי ביקושים טרם הונחו, היעדים לשלב זה אינם גבוהים, אלא כרוכים בבניית יח"ד וכל התשתיות המשלימות שלהן, בהיקף סביר שאינו חורג מן הנורמה הקיימת במרבית הערים.
2. **תנופה:** בשלב זה עבודות הפיתוח בשיאן ותפישות השוק מתחילות לשנות מגמה לאור זיהוי השינוי המסתמן בעיני המגזר העסקי. לאור זאת, היעדים השנתיים לבינוי בינוניים-גבוהים- בשדרות או אופקים, 1,200 בשנה; בנתיבות 600 בשנה; בבאר-שבע 3,400-7,400 יחידות בשנה.
3. **המראה:** בשלב הזה כלל התשתיות הונחו והעיר מצוידת בכל האמצעים הנדרשים ליצירת דינמיקת צמיחה יוצאת דופן. בשלב זה, במאמץ מרוכז וממוקד, ייבנו בבאר-שבע, למשל, בין 8,000 ל-16,000 יחידות בשנה.

- ד. מוצע, כי יוקם מנגנון בקרה, אשר יהיה אחראי על הכנת ומימוש תוכנית עבודה לביסוס התהליך ובקרת העמידה ביעדי הצמיחה של כל עיר. בתוך כך, מוצע כי יוקם צוות עבודה ממשלתי, אשר יהיה אחראי על פיתוח וצמיחת ערי הנגב (עדיפות להובלת משרד ראש הממשלה, ויהווה גורם מתכלל מול רשויות הערים, מנהל התכנון, רמ"י ומשב"ש. הצוות יהיה בעל יכולת וסמכות להשפיע על תוכניות עבודה בתחומי שיווק וללוות צוותי תכנון. הצוות יפרסם דו"ח שנתי קבוע בפני הממשלה בו מפורטת העמידה ביעדים, תוך ניתוח עומק של הסיבות והמלצות לעדכון מדיניות ופעולות בהתאם.

גידול אוכלוסייה מוצע בעיר מטרופולין משנית נתיבות לפי שלבים:

גידול אוכלוסייה מוצע בעיר המטרופולין באר-שבע לפי שלבים:

4. תכנון ערים ותשתיות מחברות המבוסס על מרחבים תפקודיים

על מנת לבנות מערכת מרחבית משולבת, המחברת בין ליבה מטרופולינית לערים אזוריות וחבלי ארץ שסביבן, ראשית יש לאתר ולסווג, ברמה התכנונית, את המרכיבים היסודיים המגדירים מרחב תפקודי – ערים בעלות אוכלוסייה מספקת ותשתיות תחבורה, המחברת ביניהן באופן יעיל ומהיר.

המונח מרחב תפקודי יכול שיתייחס למכלול סדרי גודל (החל מדירה, עובר בשכונה, רובע, עיר ואף אזור). בקנה מידה אזורי, על קוצו של יוד, מרחב תפקודי הינו חבל ארץ המכיל ישובים מסוגים שונים הנשענים ברמה גבוהה לצרכי תעסוקה, מסחר ושירותים, על עיר אזורית מרכזית. בתפקוד מיטבי, מירב צרכיהם של תושבי החבל מקבלים בו מענה למרבית צרכיהם, בנגישות גבוהה ועל בסיס הליכה או נסיעה קצרות, במיוחד אל העיר האזורית, והאזור מתבסס כמרחב ביקוש עצמאי. בקנה מידה גדול יותר, מרחב תפקודי מטרופוליני מרכז בתוכו שירותים ותעסוקה במדרגים גבוהים, בליבה המטרופולינית, המהווה צומת סואנת של תשתיות הסעת המונים המחברות את כלל חבלי הארץ והערים האזוריות במרחב זה. מרחבים תפקודיים המייצרים מענה נגיש לצרכי התושבים הופכים לאזורי ביקוש ובכך מתאפשרת בהם צמיחה חזקה, מכלילה ומקיימת.

בראיה אזורית רחבה יותר, מספר חבלי ארץ שכנים, נשענים במקביל, על עיר מרכזית ובה ליבה מטרופולינית שמספקת את מכלול השירותים, התעסוקה והבילוי באופן משלים לאלו המסופקים בערים האזוריות. הליבה מרכזת מסה גדולה במיוחד של שירותים ועסקים וחוזקתה בכך שהיא נגישה באמצעי הסעת המונים יעילים ומהירים לכל חבלי הארץ המקיפים אותה (ובכך, להיקף משתמשים גדול במיוחד).

המתודולוגיה המלאה לתכנון אזורי מסוג זה, מובאת במסמך **"תכנון אזורי: תפישה מבוססת מרחבים תפקודיים והמלצות מדיניות"**,¹¹ ולכן כאן נסתפק בתמצית ההצעות אותן יש לבחון במסגרת עבודת תכנון מקיפה למטרופולין, כפי שפורט לעיל.

תכנון מרחבי המחיה במטרופולין באר שבע

- א. **עיר מטרופולין - באר-שבע** - יעד אוכלוסייה של מיליון תושבים עד שנת 2048.
- ב. **ערי מטרופולין משניות - נתיבות**¹² - יעדי אוכלוסייה של מעל 200 אלף תושבים עד שנת 2048. נתיבות. נציין, כי לעיר דימונה מעמד מקביל במרחב מטרופולין באר שבע. אלה נבחרו להוות ערי מטרופולין משניות בשל מיקומן האסטרטגי ביחס לבאר-שבע (30 ק"מ) על צירים ראשיים ויכולתן הגבוהה לצמוח.¹³

¹¹ תנועת אור, תכנון אזורי: תפישה מבוססת מרחבים תפקודיים והמלצות מדיניות, ינואר 2024.
¹² העיר אשקלון משויכת למטרופולין תל אביב, אך בפועל מהווה עיר תווך בין מטרופולין זה למטרופולין באר שבע, אשר מיקומה וחוזקה מבטיחים את הצלחתה לגדול לסף של עיר מטרופולין משנית וליצור איכות חיים גבוהה.
¹³ מומלץ לתקן את הגדרת נתיבות בתמ"מ 23/14/4; כמוקד מטרופוליני משני, בדומה לדימונה. זאת, במקום רהט, שאינה יכולה למלא תפקיד אזורי מסוג זה ותקבל התייחסות תכנונית המיוחדת לצרכיה.
 © מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

ג. **ערי צמיחה** - שדרות, אופקים (ובמרחב הנגב כולו גם הערים ערד, ירוחם, ומוקד עירוני ברמת נגב) - יעד אוכלוסייה 100-150 אלף תושבים. סיווג זה מבוסס על מיקומן המרוחק יחסית ביחס לבאר שבע, לצד יכולתן לשרת מרחב כפרי נרחב והתבססות על מנועי צמיחה אזוריים משמעותיים. במקרה אופקים, מדובר בעיר משמעותית שאינה מבודדת, יחסית, אך "כלואה" בין באר-שבע לנתיבות.

ד. **ערים מיוחדות** - רהט תוגדר עיר בעלת מעמד מיוחד במרחב. מדובר במוקד עירוני משמעותי במרחב, בהיותה כיום העיר השנייה בגודלה מבחינת כמות התושבים ובעלת פוטנציאל צמיחה דמוגרפית גבוהה. עם זאת, נבקש לציין, כי צמיחתה הדמוגרפית צפויה לנבוע בעיקר מריבוי טבעי. בנוסף, לעיר תפקיד מסוים במתן שירותים, בדגש על המגזר הבדואי וקיימת חשיבות לשילובה במסגרת הפיתוח האזורי. לצד זאת, הרכבה האתני ומיקומה בין ב"ש לנתיבות מגבילים את יכולתה לשמש בתפקיד אזורי משמעותי בטווח הקצר והבינוני.

ה. **ערי שער** - מרכזים עירוניים משמעותיים הנהנים מקרבה יחסית לעיר המטרופולין מחד, וממחירי קרקע נמוכים יחסית, מאידך. לרוב, ערי שער צומחות סביב צמתים מרכזיים המחברים צירים המובילים לעיר המטרופולין ובכך, מתפתחים כהאבים לוגיסטיים וכמקומות מועדפים לחברות טכנולוגיה ותעשיות עתירות ידע.

שני אתרים מוצעים לבחינה על בסיס יתרונות מיקום בכניסה לעיר המטרופולין:

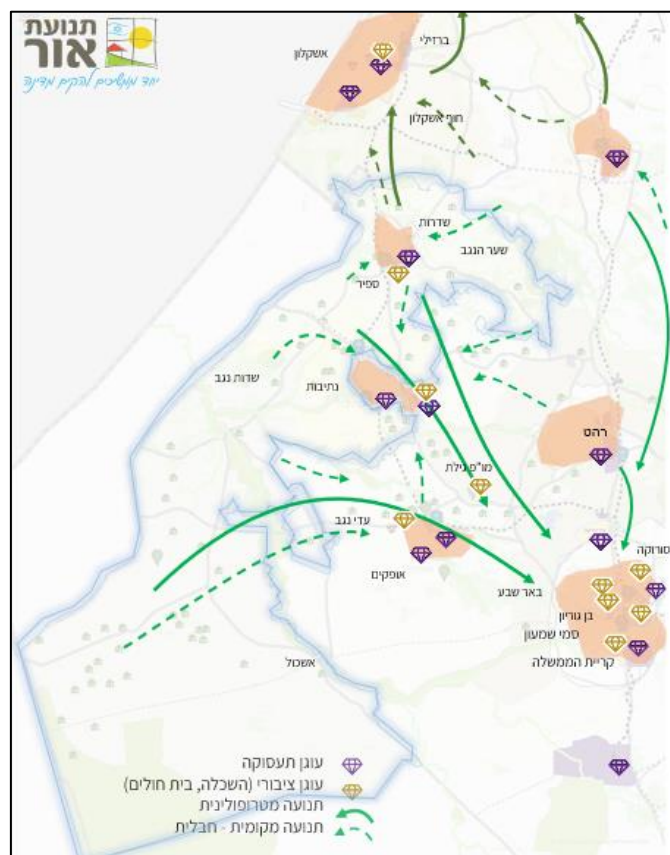
גורל: סביבת צומת גורל, מצפון לבאר-שבע, היא בעלת יתרון עצום בזכות הצטלבות שתי מסילות (פרברית לאשדוד וארצית לתל-אביב, הנמתחות לבאר שבע ובתכנון, גם לעבר מרחב שוקת) ושני כבישים ראשיים (עוקף ב"ש וישיר לב"ש). ניתן לפתח מרחב זה כעיר עצמאית או לחליפין, כמוקד נוסף המשויך לבאר-שבע (שטחה המוניציפאלי נמתח עד לסביבת הצומת).

מיתר-שוקת: המרחב המקיף את צומת שוקת מאכלס כבר כעת אוכלוסייה רבה (תושבי מיתר, כרמית, חורה, לקיה ואום-בטיין), צפוי להחזיק מנוע צמיחה מרכזי (קריית המודיעין ואזה"ת שוקת) ולהיות מחובר היטב לליבה ברכבת הקלה. עם זאת, מרחב זה הינו פרברי באופיו ובלא מוקד בעל מאפיינים עירוניים. זיהוי מוקד כזה ופיתוחו, על ציר הרכבת האזורית, יאפשר לצמיחתה של עיר שער חזקה.

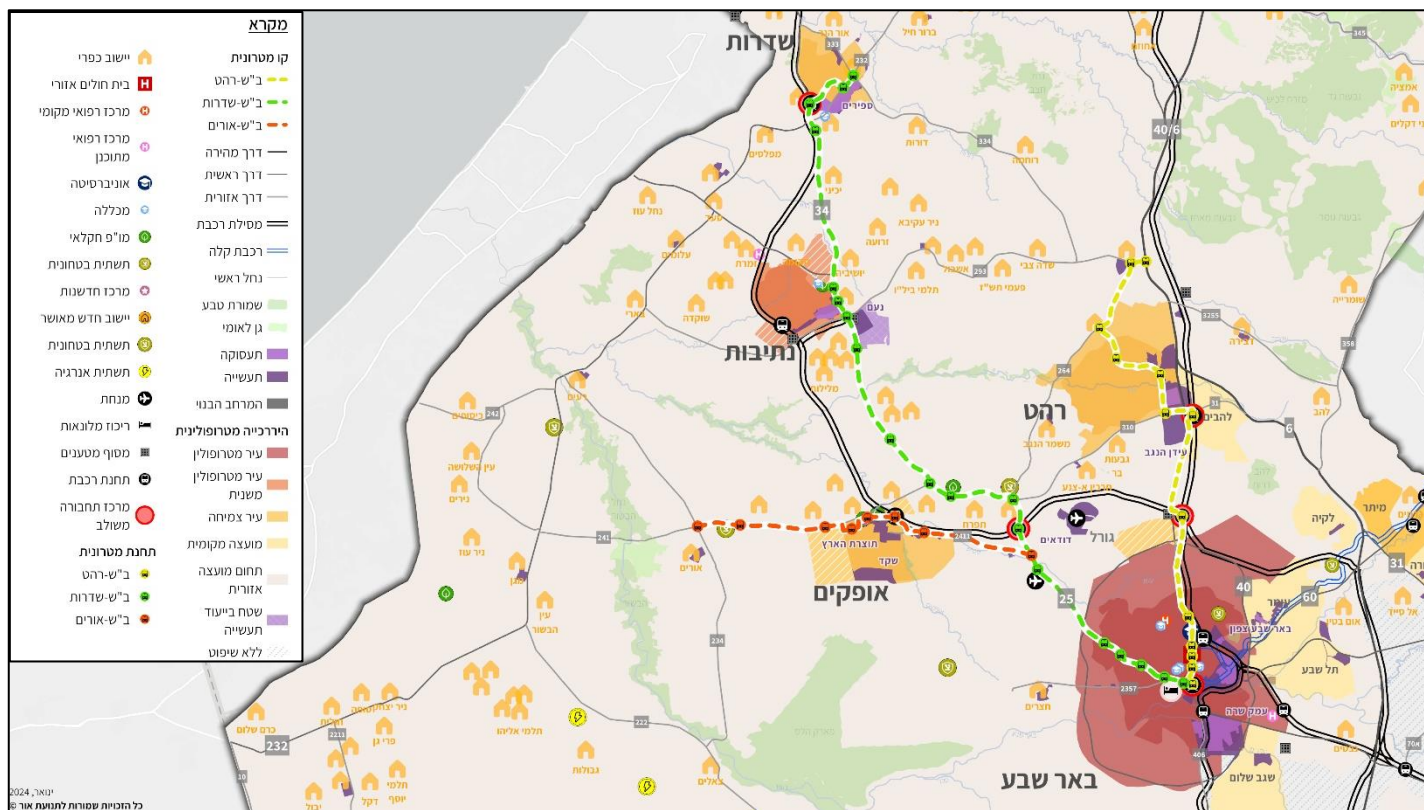
ו. **חבלי ארץ** - מרחבים תפקודיים המשתרעים סביב לעיר אזורית ונשענים עליה לשירותים ותעסוקה (השענות במקביל לליבת המטרופולין). מוצע כי חבל ארץ הנגב המערבי ישתרע בגבולות הנוכחיים של האשכול – מקו שדרות ועד קו אופקים-מ.א. אשכול (כולל מרחב רהט). בתוך החבל ניתן לבצע חלוקה לחבלים משניים: חבל נתיבות, הכולל את שדרות, שער הנגב ושדות נגב; חבל אופקים, הכולל תחתיו את דרום העוטף; וחבל רהט, לאורך ציר 40, הכולל גם את מרחב להבים ובית קמה.

1. משדרות, דרך כבישים 25-34, חיבור מזרח נתיבות, אזה"ת נעם, מ.א. מרחבים, מו"פ גילת ושדרות טוביה עד למרכז באר-שבע – ליבת המטרופולין.
2. מדרום העוטף (אשכול) בצומת אורים, דרך ביה"ח עדי נגב, אופקים, שדה תימן ושדרות טוביה עד למרכז באר-שבע – ליבת המטרופולין.
3. מצומת בית קמה דרך העיר רהט, אזה"ת עידן הנגב ולהבים, צומת גורל ולעבר שדרות רגר וליבת המטרופולין.
- ג. האצת הקמתו של מסוף מטענים בנתיבות (מימוש תוכניות מאושרות) ותכנון מסופי משנה נוספים, האחד בקצה שלוחה חדשה שתגיע לאזה"ת נ.ע.ם והשני, לאורך המסילה בצומת הרכבות בגורל.
- ד. הרחבת ושדרוג כביש 293 בית קמה-נתיבות ומחלף נתיבות – להפחתת עומסי משאיות עם הרחבת אזורי התעשייה והרחבת העיר.
- ה. פיתוח צומת הרכבות הארצית במסעף גורל לתעשייה ותעסוקה כמוקד "שער" לבאר-שבע.
- ו. בחינת שדה תעופה לאומי משלים במתחם דודאים (כרוך בהעתקת מפגע המטמנה לאתר חדש). מדובר באזור בו קיים שד"ת קטן – שדה תימן – וסביבו רצועה בלתי מיושבת גדולה במיוחד. כמו כן, לאתר נגישות רכבתית וקרבה מספקת למרכז המטרופולין.

התוויית תנועות מרכזיות במרחב הנגב המערבי

מתווים מוצעים לתשתיות הסעת המונים בחבלי הארץ המשניים בנגב המערבי ומטרופולין באר-שבע

4. אזוריות

רובד משילות אזורי – המצוי בין הרשות המקומית לרובד המחוזי – הינו בעל פוטנציאל משמעותי לגשר על פערי פיתוח וחסמי צמיחה ותנופה, בזכות "יתרונות לגודל", יצירת תשתית לשיתופי פעולה ובניית יכולות בקנה מידה רחב.

מנגנוני השלטון האזורי בישראל טרם הגיעו לבשלות, דבר המוביל לפערים משמעותיים ביכולת לקדם שיתופי פעולה בין רשויות, לתחרות "קניבלית" על תושבים, עוגני צמיחה, הטבות והשקעות, ולכשלים שונים ביכולת לתכנן ולפתח תשתיות או נכסים אזוריים שמיקומם או השפעתם חוצה גבולות מוניציפאליים. כל אלו מקשים על צמיחה אזורית חזקה ומכלילה, ומשפיעים במיוחד על פיתוח ברמה האזורית והמטרופולינית.

אשכולות הרשויות, המוגדרים כאיגודי ערים, הם כיום המסגרת היחידה, המיועדת להוביל תכנון, פיתוח וניהול אזוריים בישראל, במסגרת שיתוף פעולה בין רשויות מקומיות. עם זאת, במסגרת ההסדר הקבוע כיום, מחוברים האשכולות בעבותות לרשויות המקומיות, מקום בו הן בפועל החברות בו ונציגיהן מהווים את רובד הניהול של האשכול. מבחינה זו, ההפרדה בין הרובד המקומי לאזורי הינה מצומצמת באופן יחסי. בנוסף, סמכויות האשכול מוקנות לו על בסיס האצלת סמכויות מהרשויות המקומיות החברות בו וכן ההצטרפות וההשתתפות במסגרת האשכולות הינה וולונטרית (דוגמה מהותית למורכבות זו באה לידי ביטוי בכך שערי המטרופולין, בהן חיפה ובאר-שבע, נמנעו עד כה מלקחת חלק באשכולות). משמעות נקודה אחרונה זו, הינה שגבולות סמכויותיו ותחום פעולת האשכול, אינו כולל רשויות מקומיות שאינן חברות בו, חרף היותן חלק אינטגרלי במרחב.

בשל מורכבות הנושא בעת הזו והיעדר צפי לשינוי בטווח הקרוב במעמדם של האשכולות או בהסדרים הסטטוטוריים החלים עליהם, אנו ממליצים על חיזוקם מהבחינות הבאות:

- א. בנייתו של ממשק עבודה הדוק בין עיריית באר-שבע לבין אשכול נגב מערבי.
- ב. בחינת הקמת אשכול או רשות מטרופולינית עבור באר-שבע וסביבתה.
- ג. הקצאת משאבי פיתוח משמעותיים לידי האשכולות (בתוך "חבילות הפיתוח" המתוארות בפרק הבא), על בסיס מחויבות ליישום אסטרטגיה אזורית ומטרופולינית ועמידה ביעדי האוכלוסייה הנ"ל.

פיתוח התמחויות כלכליות אזוריות

פיתוח אזורי אשר הופך אזור למשגשג דורש השקעה משמעותית במכלול תחומים וביניהם תשתיות תחבורה (כאמור לעיל), בריאות, סביבה, אנרגיה, תקשורת, תעסוקה ועוד. תשתיות אלה מהוות תנאי הכרחי להפיכת אזור למבוקש. בשל קוצר היריעה, לא נרחיב כאן על התכנון והפיתוח האזוריים הרצויים בכלל תחומים אלה. צירי פעולה בנושאים אלה, ההכרחיים לפיתוח מרחב הנגב המערבי, מופיעים בהמשך מסמך זה בחלק "חבילות הפיתוח" ובמתווה הפיתוח הנלווה אליו. כאן, נבקש להתייחס באופן ייעודי לנושא אסטרטגיית הפיתוח הכלכלי האזורי.

פיתוח אסטרטגי של התמחות אזורית ("קלאסטר") תלוי בזיהויים של נכסים אזוריים ייחודיים וכרוך בבניית אקוסיסטם המורכב ממנגנונים (רשת שיתופי פעולה, פרויקטורים ברשויות ובאשכול, קהילה אזורית של שחקנים), מוסדות עוגן ותשתיות (מרכזי התמחות אזוריים – אקסלרציה, הכשרות מקצועיות, מו"פ, שת"פ אקדמי, מתחמי מעבדות, שדות ניסוי וכיו"ב), מיתוג והטבות ייעודיות ליזמים בתחום (סטרט-אפים וחברות גדולות).

בבניית והצמחת ההתמחות, יש לפתח מתחם המרכז פונקציות רבות בתחומה, המזוהה ישירות עם חדשנות ובו מרוכזות חברות ושחקנים המתמחים בתחום. כמו כן, יש לוודא כי תושבי האזור מכירים ומחברים להתמחות, למשל, בהנגשת תכנים מקצועיים רלבנטיים בבתי הספר, בהכשרות מקצועיות לבוגרים, ובסיוע להשמה ממוקדת של תושבי האזור בחברות הטכנולוגיה הרלבנטיות.

במקרה של תעשיות המייצרות מכלול מוצרים שהינם בעלי זיקה לצורך ממשי בקרב התושבים, יש לייצר ערוץ פעילות המטמיע, למשל, ליווי מקצועי וסיוע לחקלאי האזור לרכוש טכנולוגיות אגרו-טק במשקים, או הטמעת טכנולוגיות בנייה חדשות באתרי הבניין בשכונות הנבנות באזור. במרחב הנגב המערבי ובאר-שבע כבר גובשו מספר אסטרטגיות מקומיות והוחל ביישומן בשנים האחרונות. אלו כוללות:

בשלב מתקדם:

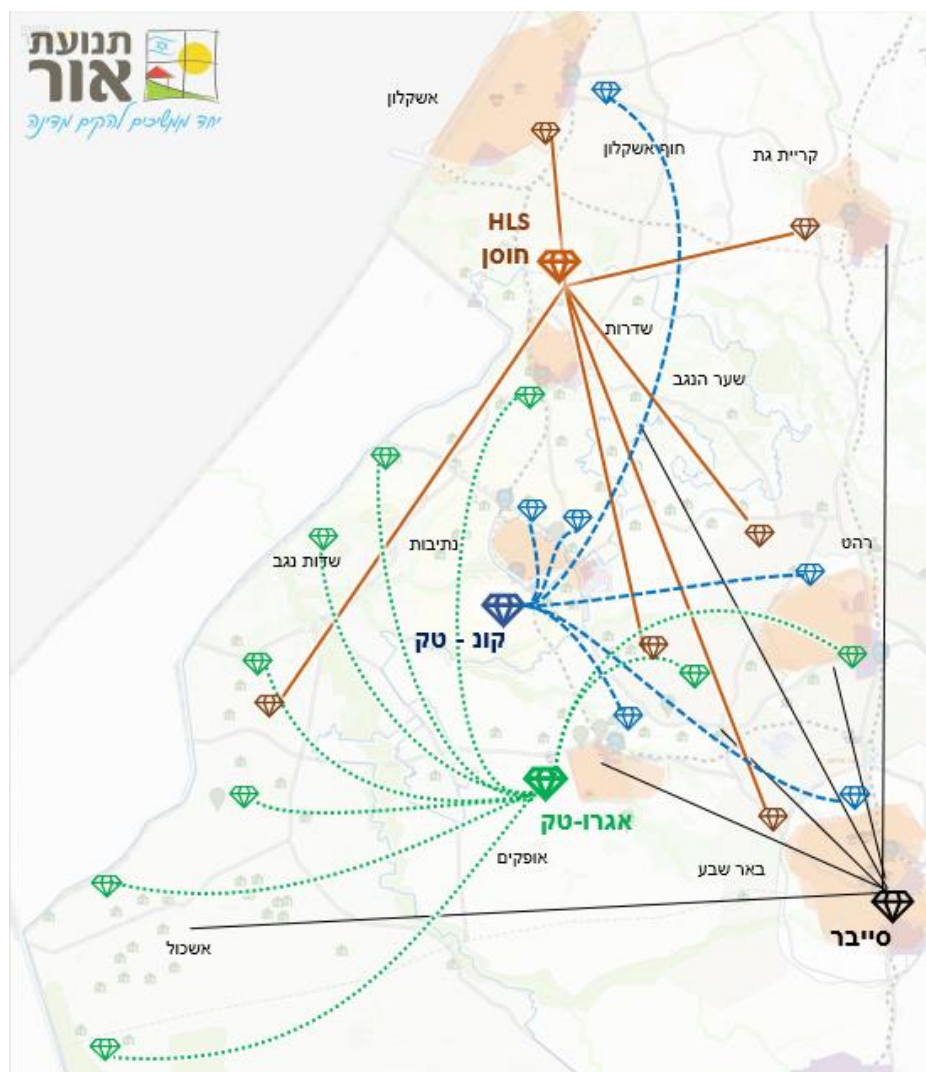
- אופקים, מרחבים ושער הנגב: תעשיית האגרו-טק
- באר שבע: תעשיית הסייבר

בשלב ראשוני:

- שדרות: טכנולוגיות בתחום החוסן והבטחון – Homeland security
- נתיבות: פיתוח תעשיות לתחומי הבנייה החכמה קונ-טק – Construction-tech

מתווה התוכנית לפיתוח אזור הנגב המערבי, המופיע בהמשך מסמך זה, מכיל התייחסות למגוון צירי פעולה מהותיים, לפיתוח תחומי ההתמחות השונים וכן לתחומים נוספים ובהם: תיירות, הכשרות וקידום הון אנושי איכותי, חדשנות, משיכת יזמים ושדרוג אזורי תעשייה אזוריים.

מיפוי סכמטי של התמחויות אזוריות, פרישתן והשפעתן האזורית

5. עירוניות: יצירת ערים צפופות, מעורבות שימושים וחזקות

הערים הינן מרחב המחיה המרכזי בעידן המודרני ומהוות מנוע השינוי והצמיחה העיקרי. ערים גדולות, חזקות ומשגשגות, מהוות הליבה התפקודית עבור המרחב כולו ובתוך כך גם הסביבה הכפרית.

ערי הנגב המערבי – נתיבות, אופקים ושדרות מצויות במרוצת פיתוח משמעותית במהלך השנים האחרונות. עם זאת, עמידה ביעדי האוכלוסייה למרחב הנגב המערבי האמורים לעיל, דורשת קפיצת מדרגה בתנופת הצמיחה הדמוגרפית בערים אלה. על מנת לבצע קפיצת מדרגה זו ולהפכן ל"ערים שוות", איכותיות, מקדמות איכות במכלול תחומי חיים ומעודדות ביקוש משמעותי נדרש מיקוד משאבים משמעותי וייעודי. נבקש לפרוס את מכלול התחומים, אשר לעמדתנו יש בהם כדי להוביל לתנופת צמיחה זו.

התחדשות עירונית

ערים חזקות מאופיינות בבנייה צפופה ומעורבת שימושים. התחדשות עירונית של מרכזי העיר הוותיקים הינה מרכיב מפתח בכך. התחדשות עשויה להתממש באמצעות פינוי-בינוי, עיבוי (חיזוק מבנה והגדלתו בלי הריסה), מילוי ופיתוח שטחים ריקים כלואים בשכונות (Infill) ובעדיפות, שילוב בין כל השלושה. לא ניתן להמעיט בחשיבותה של ההתחדשות ואל לנו לצמצם את המושג לנושא תוספות יחידות דיור בלבד. חשיבותה מתבטאת, במיוחד באספקטים הבאים:

- חיזוק מבנים מפני מפגיעות טילים ורעידת אדמה;
- יצירת עירוניות חזקה ואיכותית (היכן שזו לא מתקיימת כיום) – צפופה, מעורבת שימושים, תוססת ובעלת תשתית פיזית טובה ואסתטית;
- עידוד חוסן קהילתי ומוביליות חברתית וכלכלית לקבוצות במעמד חברתי-כלכלי נמוך;
- משיכת אוכלוסייה, עסקים ומשקיעים למרכז העיר – במקום לעודד את יציאתם החוצה (לקניונים, לפרברים ואף אל מחוץ לאזור) תוך שהעיר הוותיקה מתרוקנת והופכת למרחב מוזנח, המדרדר את העיר כולה.
- שדרוג מערך התחבורה הציבורית, התנועות הרכות בעיר (אופניים), המדרכות וההצללה במרחב העירוני.
- במידה ולערי הנגב המערבי – עוטף ישראל – לא יהיה מרכז חזק ומתחדש, הן ימשיכו להתפרס במודל פרברי ויוותרו חלשות, מבלי יכולת לספק שירותים ותעסוקה איכותית לתושביהן וליושבים סביבן.
- העיכוב בתחילת תהליכי ההתחדשות העירונית מחוץ "לאזורי הביקוש" נובע ממספר גורמים (בנפרד או יחדיו):
- **התכנות כלכלית נמוכה** – ערכי נדל"ן נמוכים דורשים הגדלת זכויות מעל ומעבר לסביר (בשל "הכבדה" על התשתית והשירותים העירוניים או פגיעה בנוף ובזכויות שמש עם מגדלים גבוהים).

▪ **יכולת טיפול נמוכה של הרשויות** – בערים שטרם חוו התחדשות נרחבת, היכולות לטפל בנושא בהקדשת כוח אדם (במיוחד בתחומי תכנון וליווי קהילתי), קידום בוועדות תכנון ובניה או טיפול בצרכי התושבים מוגבלות.

▪ **תהליכי פרבור הנובעים מכוחות המזינים זה את זה** – מרכז עיר מדולדל ומתנוון אינו מציע איכות מגורים ויוצר ביקוש למגורים פרבריים; השתרשות תפישה שאיכות חיים נמצאת בפרבר ומיקוד מדיניות עירונית בתכנון ופיתוח שכונות פרבריות; יציאת "החזקים" לפרבר והחלשה נוספת של מרכז העיר, "מעגל רשע" המזין עצמו.

מתוך גורמים אלו, נובעים תהליכים שליליים נוספים, למשל: בעיות אמון (במשולש עירייה, יזמים, תושבים); עיכובים בירוקרטיים של הייזום, המובילים להגדלת עלויות והנמכה נוספת של ההתכנות הכלכלית; חוסר אמון של קובעי מדיניות במרכז הערים והתגברות הלחצים מצד יזמים והציבור לפיתוח פרברי.

מדובר בקשר גורדי שלא ניתן לפותרו מתוך כוחות השוק, או באמצעי מדיניות "מתונים", אלא בהסטה חדה מהמחצית הקיים, אל עבר תהליכים חדשים – מהיזון שלילי שמוביל לדעיכת העיר, להיזון חיובי המוביל להתעצמותה. יש לראות בהתחדשות הערים כמיזם אסטרטגי לאומי לשיקום ולשגשוג העוטף והמטרופולין, ולהקצות עבורו משאבים כלכליים ניכרים, כדי לשנות ולעצב מחדש את מגמת השוק. כמו כן, נדרש מהלך נועז להכוונת כוחות הפיתוח למרכז העיר על פני השכונות הפרבריות, ולסיכול תחרות "קניבליזם" – בהתאם למוגדר בתוכנית המתאר הכוללת.

עקרון מוביל להתערבות ממשלתית בתחום זה מבוסס על כך, שתהליך התחדשות מוצלח מייצר "אדוות" ומזין את עצמו. מתחם שהתחדש מזרים יוזמות והשקעות חדשות למרחב שהיה מדולדל בעבר, מגדיל את איכות השירותים והמרחב הציבורי, ובכך מעלה את ערכי הנכסים סביבו, ובכך מקל על התחדשות נוספת במרחבים שכנים. לכן, יש לראות בהשקעת מדינה לעידוד ההתחדשות במתחמי מפתח אסטרטגיים כקטליזטור, המייצר אפקט דומינו וערך עצום בטווח הארוך. עידוד ממשלתי יעיל נוגע, בין היתר, בחיזוק יכולות העירייה לתכנן ולתווך היטב בין יזמים לתושבים; במתן חבילות תמריצים כלכליים על מנת לגשר על "התכנות כלכלי"; בהקצאת קרקעות משלימות נדרשות; ובקידום פיתוח אינפיל במתחמים בבעלות מדינה.

מנגנונים ותמריצים אלו נהוגים במקומות שונים בישראל, אך כעת מבוצעים פיילוטים מצומצמים בלבד.¹⁴ הערים היחידות המקבלות יחס מיוחד, בצדק, הן אלו המצויות בסיכון סיסמי מיוחד. עם זאת, יש להדגיש את הזיקה הישירה והרת המשמעות, שבין היעד הלאומי לשקם ולהוביל שגשוג במערבי, לבין קידום תהליכי ההתחדשות במרחב זה. ראייה מחודשת זו, תאפשר לבצע בו השקעה מיוחדת למרות שאינו אזור ביקוש או אזור סיכון סיסמי.

¹⁴ למשל: הקמת מנהלות התחדשות עירונית; תמיכה בהתחדשות פיזית-חברתית של (עמותת ג'ינדאס בלוד); סובסידיה ליזמים במתחם מפתח שנבחר (בקרית שמונה); תמיכה בהכנת תוכניות אב עירוניות ומתחמיות בערים שונות. © מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

לאור כל האמור לעיל, אנו ממליצים להגדיר בתוכנית האסטרטגית להתחדשות בכל אחת מן הערים את הנושאים הבאים:

- א. מיקוד מאמץ בהשלמת יעדי ההתחדשות והעיבוי העירוני המוגדרים בתוכניות מתאר או תוכניות אב להתחדשות, היכן שקיימות (למשל, תוכנית המתאר לבאר-שבע 2030); או הכנתן בערים בהן לא קיימות תוכניות מלאות או מעודכנות.
 - ב. הנחיית הרשות להתחדשות עירונית וערי העוטף והמטרופולין, להציב לעצמן יעד בעל חשיבות לאומית לבנייתן של לפחות 5,000 יח"ד חדשות בהליך התחדשות עירונית בכל עיר במרחב ושל 10,000 יח"ד בבאר-שבע, עד שנת היעד 2030 (חידוש של כ-1,000 יח"ד "נכנסות" בכל עיר).
לאחר ששלב זה יושג בהצלחה, יתחיל שלב התנופה, בו אמורות להתווסף לערים עוד עשרות אלפי יחידות להתחדשות עירונית בטווח של 25 שנה.
 - ג. הגדרת קרקעות משלימות בהיקף ניכר בתחומי כל עיר, שיאפשרו יצירת התכנות כלכלית ליזמים.
 - ד. הקצאת חבילת התחדשות עירונית מיוחדת הכוללת:
 1. הקמה או חיזוק משמעותי בכוח אדם של מנהלת התחדשות עירונית (מוצעת הגדלה של 200% בתקנים בכל עיר, בדגש עובדים בתחום התכנון והעבודה הקהילתית).
 2. חיזוק בכוח אדם של הוועדה המחוזית והוועדה המקומית בתחום הטיפול בהתחדשות עירונית – לייעול וזירוז תהליכי תכנון להתחדשות והגדלת איכותו.
 3. השלמת תוכניות אסטרטגיות מתחמיות ובעקבותיהן, תוכניות מפורטות – יעד 25,000 יח"ד (נכנסות) מתוכננות בערי היעד באופן מפורט עד 2030.
 4. זיהוי 3-5 מתחמי מפתח אסטרטגיים בכל עיר, על בסיס התכנון האסטרטגי העירוני – מתחמים בני 1,000-200 יח"ד כל אחד, בהם הפוטנציאל והאימפקט העירוני הרבים ביותר.
- לכל מתחם מפתח תוקצה חבילת תמריצים ליזמים, המעודדת ביצוע התחדשות מהירה: סובסידיה לכל יחידת דיור חדשה – בהיקף מוגדר כרצוי מבחינה תכנונית ובהתאם להערכה שמאית. למשל: הגדרת 150 אלש"ח לכל יחידה שעוברת חידוש.
- התמריץ יותנה בהוצאת היתרי בניה בזמנים מוגדרים ומהירים, כך שסייעו לעמידה ביעדים ל-2030.¹⁵
5. תכנון, שיווק ופיתוח מתחמי אינפיל בבעלות מדינה שינותחו כאסטרטגיים – בהיקף 1,000-500 דונם והתניות לפיתוח עד 2030.¹⁶
 6. הגדרת מתחמים להתחדשות פיזית-חברתית, בהם תתמוך המדינה בפעולה משותפת של מגזר שלישי עם יזמים ועירייה. במתחמים אלו (מוצע להגדיר 2-3 בהיקף 100-400 יח"ד כל

¹⁵ מודל דומה מיושם בקריית שמונה ומומלץ ללמוד אותו וליישמו בהיקף גדול בנגב המערבי.

¹⁶ מתחמים מומלצים, שאותרו באופן ראשוני, סומנו בפרק הקודם על גבי תצ"א.
© מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

אחד) תינתן תשומת לב ייחודית לצרכי תושבים ממעמד חברתי-כלכלי נמוך ולבעלי צרכים

מיוחדים ולקידום המוביליות שלהם באמצעות ההתחדשות.¹⁷

ה. מלבד ביישובים החווים שיקום ומוגדרים להתחדשות כפרית (ראו בהמשך הפרק במסגרת התייחסות

ממוקדת לנושא זה): עצירת שיווקים של יח"ד צמודות קרקע נוספות בערים וביישובים לא חקלאיים

– למניעת המשך תהליך הפרבור שמתחרה בהתחדשות ואף עלול לסכל אותה.

בתכנון עתידי, אנו מציעים שלא לתכנן ולא לאפשר יחידות צמודות קרקע בהיקף של מעל 5% מתוך

סך היחידות המתוכננות בערים (חדשות או מתחדשות).

עוגני תרבות ופנאי ופיתוח מרכזי עיר תוססים

חשיבות הערים, כפי שהוסבר, היא בהנגשת שירותים שונים למירב האנשים בחבל הארץ הסובב אותן. עולם

השירותים הציבוריים (משרדי ממשלה שונים הממוקמים, לרוב, "בקריות ממשלה") חשוב במיוחד לנושא זה,

אך יש לעמוד על סוגיה חשובה ביחס אליו – התנועה הבלתי נמנעת של הממשל מן המרחב הפיזי אל

הווירטואלי. כבר היום ניתן לראות כי פונקציות שירות שונות ניתנות לאזרח דרך המחשב וכי אפילו ישיבות

עבודה בין פקיד ממשל מבוצעות בצורה מקוונת. קריות הממשלה המשמעותיות צפויות להיוותר בירושלים

ותל-אביב בלבד, בעוד שהקריות בערים אחרות לא בהכרח יגדלו משמעותית (או אף יצטמצמו). משום כך,

חשיבות התכנון בנושא זה פחותה, מלבד בכל הנוגע להעתקת שירותי ממשל ייחודיים לעיר, שעשויים לשמש

כמנוע צמיחה (למשל, שלוחת מו"פ של משרד ממשלתי, גוף צבאי וכו').

השירותים החשובים ביותר לפיתוח העיר, הם אלו ההופכים אותה למוקד צריכה של חוויות עם אופי מקומי –

"עוגני צריכה, תרבות ופנאי" – "אמניטיס"¹⁸ (amenities) – פונקציות הצריכה, התרבות והפנאי פועלות בעיר

בתוך מכלול, המציע חוויה מגוונת בשגרה עבור התושבים או חוויה חד פעמית עבור המבקרים המזדמנים.

בתוך מכלול זה, ניתן למנות:

- מסעדות, ברים ומועדונים (חיי לילה), בתי קפה, אמפי והיכלי הופעות, בתי קולנוע;
- פארקים ואתרקות לילדים – אקסטרים, פארק חבלים, סקיט-פארק וכו';
- ספורט – חדרי כושר, אצטדיונים, מגרשי טניס, רכיבת סוסים;
- אומנות – גלריות, סדנאות, אומנות רחוב, ספריות ומוזיאונים;
- אתרקות בילוי גדולות – לונה פארק, קארטינג, מצפה כוכבים, אגמון, משחקיות ועוד.

¹⁷ מיזם דומה מקודם על ידי רשות ההתחדשות העירונית, בהובלת עמותת ג'ינדאס ומומלץ ללמוד ממנו.

¹⁸ להמחשה: בחיפוש ב"גוגל מפות" אחרי 'אמניטיס' ניתן למצוא אותם תחת השם: "דברים שאפשר לעשות" (בעיר).

© מסמך זה גובש על ידי מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל, מיסודה של תנועת אור

האמניטיס אינם עומדים בפני עצמם, אלא משולבים בתוך מרחב פיזי בו נעים לנוע, בין אם בדרך לפעולה שימושית (לעבודה, לחנות, למרפאה וכו') או כחלק מחווית בילוי מתוכננת או לא. בעיר הטובה, בעיקר במרכז העיר, ידוע לכל כי נעים להסתובב בשדרות, בסמטאות ובפארקים, להתחכך בקהל, למצוא חוויה ספונטנית ולהנות מההתרחשות וההמולה במרחב כולו. במובן זה, המרחב העירוני עצמו הוא האטרקציה והוא מחולל הביקוש.

על כן, גם היבטים של תכנון, בינוי וניהול המרחב העירוני הם חיוניים להצלחתו. המרכז העירוני התוסס מאגד בתוך מרחב צפוף, מכלול רחב של אמניטיס ומקומות תעסוקה, ומרכיביו המשלימים הם:

- עירוניות מעורבת ומגוונת (מגורים, מסחר, משרדים, אכסון במרחב צפוף ואינטנסיבי)
- מגוון אפשרויות צריכה
- אדריכלות המדגישה עד כמה שניתן זהות מקומית ייחודית
- מונומנטים ואומנות במרחב הציבורי
- תרבות מוסדית ותרבות רחוב
- סמיכות ושילוב המרחב האורבני עם מרחבי טבע עירוני, פארקים ומקווי מים
- בטחון, בטיחות וחזות אסתטית

החייאת המרכזים העירוניים של ערי הנגב המערבי ובאר-שבע, והעשרתם באמניטיס, בטבע עירוני ובפארקים, המייצרים חווית מגורים, בילוי ופנאי טובות וממצבת את העיר כעיר שכיף לחיות בה, הינה משימה קריטית. בהתאם לכך, המלצותינו הינן:

- א. הגדרת מרחב שיוגדר למיקוד מאמץ אסטרטגי כמרכז עיר תוסס בכל עיר (שטח מרכז כ-0.5 קמ"ר לכל היותר).
- ב. הקמת מנהלת מרכז עיר (או חיזוק מנהלת קיימת) לכל מרחב נבחר, שתהיה אחראית על פיתוחו באמצעות מימוש המשאבים המתוארים להלן.
- ג. המנהלת תקדם מיזמים ממוקדים ברחובות/שדרות במיקום ותפקוד אסטרטגיים:
 1. שדרוג הביטחון, הבטיחות והחזות – תחושת בטחון מלאה במרחב הציבורי למשתמשים בו, לאורך כל שעות היממה, באמצעות:
 - א. חיזוק הפיקוח ושירותי הניקיון (תוספת 100% תקנים לעובדי תברואה ופקחים ייעודיים למרכז), הסרת מפגעים חזותיים או פיזיים (חורים בכביש, גרפיטי לא מוסדר וכו').
 - ב. שדרוג התאורה, ריהוט הרחוב, תוספת פחים, עמדות מידע ותוספת מצלמות אבטחה.
 - ג. סיוע לעסקים בשדרוג חזיתות ואכיפת שילוט בשפה עיצובית אחידה.
 - ד. שדרוג הגינון ונטיעת עצים בהיקף נרחב.

2. חיזוק זהות פיזית מקומית ייחודית – אדריכלות מרשימה ובעלת שפה ונופך מקומיים מובהקים מזקקת ומבליטה את הייחוד המקומי; כמו גם, מונומנטים ואומנות ציבורית, "Landmarks", המעניקים אופי יחיד במינו למרחב:

1. תקצוב שיקום מבנים היסטוריים או בעלי זהות אדריכלית מקומית ייחודית.
2. מכרזים לאומנים ואדריכלים להקמת מונומנטים ולנדמרקס אחרים.

3. חיזוק העירוניות האינטנסיבית במרכז

1. קידום ותמרוץ התחדשות עירונית (בתוך המודלים שפורטו לעיל).
2. מגורים מגוונים – זכויות לדירות בגדלים שונים ומודלי רכישה/השכרה שונים (בזכויות ליזמים או בהתערבות ממשלתית, למשל, מעונות סטודנטים) – בכדי לתמרץ את מגורי הצעירים במיוחד במרכזי העירוניים.
3. מקומות אכסון מגוונים – קידום זכויות ותמריץ ליזמים להקמת אכסון באיכויות שונות, בתוכן מלונות, אכסניות ו"מלונאות מבוזרת" (חדרים הפזורים ומשולבים בתוך המרחב הבנוי).

4. פיתוח עושר צרכני – שווקים הפרוסים לאורך הרחובות או בתוכם (למשל, דוכני שוק איכרים), מציעים מסחר במיצוב מגוון (החל מדוכן פלאפל ועד חנות מעצבים) ובתמהיל המציע אפשרויות רבות במיוחד לצריכה – בין אם מתוכננת או ספונטנית – במרחק הליכה קצר זה מזה. קידום בתכנון זכויות, או בהתערבות דרך רכישת חנויות והשכרה על ידי המנהלת לעסקים, על פי ניתוח צרכים ופערים ליצירת תמהיל מגוון.

5. הקמת חניונים ציבוריים חדשים מחוץ לתחום המרכז ויצירת רחובות/ כיכרות ללא כלי רכב ועיבוי שירותי התחבורה הציבורית למרכז.

6. מרחב ציבורי הליכתי – מדרכות וכיכרות רחבות, בטוחות ומוצללות, שבילי הליכה וסמטאות, חניונים המנקזים כלי רכב לפאתי המרכז, הסרת חומות וגדרות ופתיחת חזיתות החנויות אל המרחב הציבורי.

4. תרבות רחוב – הנחת חיים תרבותיים עשירים, בין אם במוסדות תרבות ובילוי גדולים (למשל,

תיאטרון), קטנים (חדרי בריחה), או ברחוב עצמו – הופעות אומנים, הצגות ילדים וכן הלאה:

1. הפעלת אירועי תרבות רחוב קטנים ו/או ירידים בהיקף 2-3 שבוע באתרים נבחרים.
2. הקמת מוסד השכלה בתחום האומנות (מיקוד על בסיס מחקר ואיתור הזדמנויות).
3. תמריצים לאומנים למגורים (כולל רכישת דירות והשכרתן על ידי המנהלת), פעילות תרבות רחוב והקמת גלריות ומוסדות תרבות.
4. חבילות תמריצים לעסקי amenities המייצרים חיי לילה (ובכך, תנועה במרחב הציבורי לאורך היממה) – פאבים, מסעדות, סיורי לילה מודרכים וכו'.

- ד. שדרוג והחדרת שלד הפארקים המטרופוליניים למרחב העירוני - סמיכות או השתלבות מרחב העיר בפארקים, גינות, טיילות וחופי אגמים ותעלות, מאפשרים פעילות ספורט או נופש רגעי (recreation), טיול עם כלב, פיקניק או משחק עם הילדים ומגדילים באורח דרמטי את תחושת הרווחה במרחב הציבורי. משימה מרכזית לערי הגב המערבי היא הרחקת חוויית המדבר והעזובה, לטובת עיצוב חווייה חדשה – נווה מדבר שופע, שאינו מצוי במקום רחוק, אלא ממש בפתח הבית:
1. יצירת חיבורים בין העיר לפארקים (למשל, בנתיבות, אופקים ובאר-שבע מסילת הרכבת חוסמת חלקים נרחבים בפארקים ובאזורים הטבעיים הקיימים).
 2. מתיחת הפארקים העירוניים ברצועות אל תוך שכונות העיר (מודל פארק הירקון).
 3. הצפת אגמים ובריכות נוי לאורך הנחלים המרכזיים במרחב – נחל גרר ונחל באר שבע וברצועות הפארקים הנמתחים לערים.
 4. הגדלת תקציב הגינון העירוני והכפלת תקנים.
 5. הטמעת אמצעים טכנולוגיים להשקיה ופיתוח הנוי – טיהור מקווי מים, ביסוס בית שורשים לעצים, הכשרות מקצועיות מתקדמות לצוותי הגינון לשדרוג הפיתוח הנופי בתנאי מדבר – ללא קפיצת מדרגה ביכולות המקצועיות של הפיתוח הנופי בערים לא ניתן לצפות להצלחה בחיזוק חוויית הטבע והפארקים בהן.
- ה. תכנון עירוני ומטרופוליני המכוון עוצמות מסחר, תיירות וביילוי למרכזים העירוניים - כיום שטחים אלו בערי העוטף והמטרופולין מרוכזים ברובם בקניונים ומרכזי קניות "פאוור סנטר", חלקם הניכר בניתוק חד מהמרחב העירוני. המשך תכנון עירוני המאפשר יציאת המסחר לפאתי העיר, או תכנון אזורי המאפשר הקמת מרכזים מתחרים ברשויות שכנות, יסכל כל מאמץ לחזק את מרכזי הערים במסחר, שהינו הכרחי להצלחת המכלול העירוני המורכב הנדרש בהם.
1. מומלץ לעצור כל תכנון או שיווק של מרכזי קניות מעל 1,000 מ"ר מסחר מחוץ למרכזים העירוניים הנבחרים.
 2. רצוי להעצים זכויות בניה לייעודי מסחר, מלונאות וביילוי מסוגים שונים בתוך המרכזים הנבחרים (ובמינון, גם בשכונות ורובעים נוספים בעיר).

6. קהילתיות במרחב השכונה העירונית וביישובי המרחב הכפרי

שכונות קהילתיות

קהילתיות מהווה תשתית בסיסית לזהותו של תושב ולחיבורו למקום מגוריו, לאנשים החיים סביבו ולמרחב בו הוא חי. דברים אלה רלוונטיים באופן מובהק למרחב הכפרי, אך רלוונטיים גם למרחב העירוני, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות. תנאי לקיומה של קהילתיות הינן תשתיות, מנגנונים, מסגרות וכלים המבססים אותה.

ברי, כי נוכח אירועי ה-7 באוקטובר והשפעתן ההרסנית על קהילות יישובי עוטף ישראל, קיימת חשיבות ברורה לשיקום, טיפול וחידוש התשתיות הקהילתיות ביישובים אלה. בנוסף, מוצע לפעול לתכנון והשקעת משאבים בחיזוק הרכיב הקהילתי במרקם השכונות העירוני, מתוך תפישה הרואה באלה מעין אוסף של "יישובים קהילתיים". התכנון והפיתוח, ימוקדו לביסוסם של מרכיבים, אשר יובילו למרחב בו נבנית קהילה איכותית, בה מגלים התושבים מעורבות, אחריות, ערבות הדדית ופועלים כקבוצה בעלת מטרות משותפות.

יצירת מרחב קהילתי, כאמור לעיל, דורשת שילוב בין רובד תכנוני-פיזי לבין תהליכים חברתיים, קהילתיים וכלכליים, אשר יבססו מרחב מקדם צמיחה דמוגרפית, יצמצמו מקרי רווחה, יובילו לשיפור החזות והנראות המקומית, יחזקו ביטחון וחוסן אישי וקהילתי, יקדמו יזמות חברתית, יבססו מרחב תוסס ואטרקטיבי בו מתקיימים אירועי תרבות ומוקדי פנאי, יהוו מענה לאוכלוסיות השונות ומקור לגאווה ולתחושת שייכות. בכך, הופכת השכונה למעין מרחב תפקודי בפני עצמו. מכלול שכונות כאלה במרחב העירוני, מהווה רכיב מהותי בהפיכת העיר עצמה למוקד אטרקטיבי המקדם צמיחה דמוגרפית משמעותית.

על מנת לקדם את האמור לעיל, מוצע לקדם מכלול פעולות בצירים שלהלן:

- מנהיגות מקומית-קהילתית – קידום גורמים בשכונה, הפועלים לייצוג תושביה וקידום האינטרסים שלהם מול נציגי הרשות המקומית ואף מול גורמים ברמה האזורית והמדינית, ומקדמים את עיצוב המרחב ורתימת מכלול התושבים בשכונה לתהליכים הקהילתיים.
- מרחב פיזי-קהילתי – ביסוס כלל העוגנים והתשתיות במרחב השכונה המאפשרים מרחב בטוח, מעודד מפגש ותחושת חיים, החל מפיתוח אזורי המגורים, חללי תעסוקה משותפים, מרחבים קהילתיים, גינות קהילתיות וגני שעשועים וכן קידום עירוב שימושים במרחבים השונים ותשתיות מקדמות נגישות, תנועה מיטבית והליכתיות.
- כלכלה מקומית – קידום עסקים מקומיים וביסוס יזמות מקומית ושיתופי פעולה כלכליים בין תושבי השכונה.
- תרבות ופנאי – יצירה וביסוס של שגרת תרבות וביסוס מוקדי פנאי משמעותיים.

▪ אחריות הדדית – ביסוס מערכים שכונתיים, בשגרה ובחירום, המעצימים תחושת ביטחון וחוסן אישי וקהילתי ע"י מתן מענה לצרכי התושבים בשכונה. במסגרת זאת: מערך התנדבות (לשגרה ולחירום) וחמ"ל קהילתי.

▪ תשתיות לחיבור קהילתי – ביסוס מכלול תשתיות, המאפשרות תקשורת רציפה בין תושבי השכונה והמקדמות חוסן, שיתופי פעולה, חיבור וערבות הדדית. במסגרת זאת: אפליקציה קהילתית, קבוצות ווטסאפ, מאגרי נתונים (וולונטריים) מקצועיים ועוד.

יש לציין, כי מעבר לביסוס הקהילה במרחב השכונה, הפיכתה למרחב תפקודי בזעיר אנפין, דורשת קשב וקשר לקובעי המדיניות, בעיקר ברובד המוניציפאלי. בהתאם לכך, מוצע, כי בד בבד עם תהליכי מיסוד העוגנים הנדרשים במרחב השכונתי, יבוססו גם המנגנונים והתהליכים בין תושבי השכונה לנציגי הרשות המקומית אשר יובילו לבניית אמון, לשיתופי פעולה וליצירת פעילות אפקטיבית. במסגרת זאת – אפשרות למיסוד ועדי שכונה (בעלי מעמד פורמאלי או א-פורמאלי מול נציגי הרשות המקומית), ביסוס מערך רכזי הקהילות, גיבוש פורומים עירוניים של נציגי ומובילי קהילות בהם ייטלו חלק גם נציגי הרשות המקומית ועוד.

התחדשות כפרית

בשל חשיבות המרחב הכפרי ומשמעותו במסגרת שיקום, פיתוח וצמיחת אזור עוטף ישראל ונוכח העובדה שהיישובים הכפריים היו בחזית המתקפה ב-7 באוקטובר (ולמעשה, לאורך שנים ארוכות קודם לכן) נבקש לעמוד כאן, בהמשך לנושא ההתחדשות העירונית, על נושא ההתחדשות במרחב הכפרי. שיקומם של יישובי עוטף ישראל הנדרש כרוך במסע ארוך אך חיוני, שאינו כולל רק פיצוי כספי ופיתוח פיזי, אלא גם, כאמור לעיל, שיקום קהילתי ויחידני ובניית חוסן חברתי מחודש. לא נוכל לדון כאן במכלול הפעולות הנחוצות לטיפול בקהילות בטווח המיידי ולכן נתמקד רק בהיבטים עקרוניים של תכנון ופיתוח מקומי ואזורי לטווח הבינוני-ארוך. חוזקם של היישובים הכפריים טמון בחשיבותם לשגשוג החקלאות ובטחון המזון הלאומי, בפיתוח תיירותי, וביכולתם ליצור מרחבי קהילה איכותיים וחסונים. מאידך, התפתחותם כפרברים יוצרת תחרות עם הערים המצויות בסביבתם על אוכלוסייה במעמד חברתי-כלכלי גבוה ובכך, הצלחתם כרוכה, לעיתים קרובות, בדעיכת הערים. לכן, על פיתוחם, התחדשותם ושגשוגם של היישובים הכפריים להיעשות בזירות, כך שיחודדו העוצמות שלהם מבלי להופכם לפרברי שינה.

העקרונות המוצעים לשיקום והתחדשות ההתיישבות הכפרית בעוטף ישראל הם:

- א. כל מהלך יתבסס על שיתוף עמוק ורגיש של התושבים, שיימשך אל תוך הביצוע, תוך נכונות מיוחדת לגמישות ולעיצוב מחדש של הפיתוח בהתאם לצרכים שיעלו עם הזמן.
- ב. מתן דגש להנצחה מקומית ולאומית של אתרי התקיפה, בשיתוף התושבים ובסיוע מומחי הנצחה וזיכרון.

- ג. תכנון סטטוטורי, במסלול מהיר ייעודי, של שכונות והרחבות חלופיות לאתרי ההרס (במידה והתושבים יבחרו שלא לחזור לאכלס אתרים אלו, אלא לבנות מחדש באתר חדש).
- ד. גיוס גרעיני יוזמה וגרעיני מתיישבים, **בהחלטת הקהילה המקומית ובהשתתפותה בכל שלבי התהליך**, לחיזוק הצמיחה הדמוגרפית – כולל אימוץ מודל מחודש של "גרעיני הנח"ל", וגרעיני צעירים לחקלאות (צורך מיוחד לאחר בריחת העובדים הזרים).
- ה. בניית שיתופי פעולה אזוריים, כלכליים ותיירותיים, בהובלת המועצות, העיריות והאשכול, לפיתוח מנועי צמיחה חזקים.
- ו. פיתוח קווי תחבורה ושביילי אופניים המובילים במהירות למרכזי הערים הקרובים לכל חבל מיושב ולתחנות הרכבת.
- ז. פיתוח מסחרי ותעסוקתי במוקדים נבחרים, בנגישות הרבה ביותר בכל מקבץ יישובים, לצד הגדרת סף ברור, בכדי שלא לייצר תחרות מזיקה מול מרכזי הערים.
- ח. אין לעודד פיתוח מבוזר של תעשייה ומסחר כפתרון לסוגיית הארנונה – במקום זאת, יש לוודא שהמדינה מקצה משאבים משלימים משמעותיים לרשויות, בראייה אזורית. כלומר, הקצאת כספים ישירים, לצד פיתוח מנועי צמיחה כלכלית חזקים, המגדילים את העוגה והכנסותיהם מחולקים בין הרשויות במרחב, באופן המאפשר שירותים מוניציפאליים איכותיים במרחב הכפרי, מבלי לעודד תחרות על "שטחים מניבים" מול הערים.

7. הקצאת משאבים אסטרטגית בראייה כוללנית של תחומי חיים: "חבילות"

פיתוח

יצירת איכות חיים, ובעקבותיה יצירתו של מרחב ביקוש המוביל לצמיחה, דורשת משאבים משמעותיים המוקצים למנגנוני הממשל ברמות השונות, באופן ייעודי על בסיס תוכניות סדורות (בדמות תוכניות אב ותוכניות מפורטות) ואשר נועדו לממש אסטרטגיה סדורה, המתמייחסת למכלול רחב של תחומי החיים הנוגעים לצרכי התושב – דיור, תנועה, סביבה, קהילה, תעסוקה, תרבות, בריאות, חינוך ובטחון אישי. הקצאת המשאבים תופנה למנגנוני ממשל אזורי ורשויות אפקטיביים, אשר מממשים אסטרטגיה סדורה.

יודגש, כי כל עוד יופרדו התכנון המרחבי והאסטרטגי מהמנגנונים והמשאבים הנדרשים למימוש מטרותיו, אלו לא יושגו. בהתאם לכך, קביעת היעדים האסטרטגיים נדרשת להתבצע בשיתוף האשכולות והרשויות המקומיות ובנוסף, גם המשאבים הנדרשים ומימוש האסטרטגיה יובלו בידי אלה.

על בסיס אבני היסוד התכנוניים וצירי הפיתוח, אשר תוארו במסגרת הפרקים הקודמים של מסמך זה ועל מנת לבצע את הדברים באופן מיטבי, מוצעת מתודולוגיה של "חבילות פיתוח", קרי סל משאבים נרחב המוקצה למנגנוני השלטון האזוריים (אשכול רשויות מקומיות) והמקומיים (ערים, מועצות מקומיות ואזוריות), תוך חלוקה לצירי פעולה מונחי תכנון אסטרטגי ותוך חלוקה למכלול תחומי החיים כאמור לעיל. זאת, מתוך התפישה, כי פיתוח מיטבי לא יכול להתבצע באופן דיפרנציאלי בשיטה של "טלאי על טלאי", אלא נדרש להתבצע באופן הוליסטי תוך פיתוח מקביל של מכלול תחומי חיים.

בהתאם לאמור לעיל, מוצע לקבוע חבילות פיתוח בשלושה רבדים באופן הבא:

- א. חבילת פיתוח אזורית למרחב התפקודי – תכנון וביצוע של תשתיות מתקדמות לתחב"צ, לבריאות ולתקשורת, פיתוח נכסים מקומיים ואזוריים לכדי מנועי צמיחה כלכלית מכלילה, פיתוח אזורי תעסוקה, מרכזי חדשנות והכשרות, פיתוח קלאסטרים בתחומי התמחות אזוריים, קידום תיירות ועוד.
- ב. חבילת פיתוח רשותית לעיר ולמועצה – קידום תחום הדיור, חיזוק מגנוני השלטון הרשותיים, פיתוח מרכזי ערים, התחדשות עירונית וכפרית, חיזוק המרכז העירוני, פיתוח תשתיות ברמה הרשותית ועוד.
- ג. חבילת פיתוח קהילתית לשכונה וליישוב – חיזוק המנהיגות המקומית ומנגנונים קהילתיים, קידום תהליכי חוסן קהילתי, חיזוק כלכלה מקומית ופיתוח המרחב הציבורי, משיכת גרעיני יוזמה וגרעיני צעירים ועוד.

מתווה תוכנית לפיתוח אזור הנגב המערבי

חבילת פיתוח אזורית

חבילת פיתוח אזורית: מנועי צמיחה ותעסוקה			
תחום	יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
אגרו-טק - חקלאות מתקדמת	תוכנית אב לקלאסטר אגרו-טק נגב מערבי	תוכנית אסטרטגית מקיפה לפיתוח קלאסטר האגרו-טק, בשיתוף כלל השחקנים הממשלתיים, האזוריים, העסקיים והאקדמיים, להגדרת מטרות ותוכנית עבודה, פיתוח עוגנים, תשתיות ומנגנונים לתמרוץ הפיתוח העסקי והחדשנות הטכנולוגית בעולם החקלאות במרחב (ניתן כחלק מתוכנית אב אזורית כוללת)	יצירת קלאסטר תעשייתי בקנה מידה בינלאומי, משיכת חברות מהארץ והעולם על בסיס הצעת ערך חזקה בתחום, אקוסיסטם התומך בחברות טכנולוגיות בתשתיות, הון אנושי וכלים אחרים, יצירת מעל 5,000 משרות איכות בשכר גבוה
	הטמעת טכנולוגיות וחדשנות בחקלאות בנגב המערבי	חבילת תמריצים להטמעה אזורית של טכנולוגיות חקלאיות מתקדמות בקרב המשקים בנגב המערבי, להפיכתו למרחב החקלאי החדשני ביותר בעולם - להתמודדות עם מצוקת כוח האדם, הגדלת הפרייה ואיכות והיקף היבול, התמודדות עם תנאי סביבה וצרכי שוק משתנים, יצירת הובלה בחקלאות ורטיקלית, אורגנית ומקיימת, חסכון במשאבי מים, הדברה וכיו"ב	הפיכת החקלאות בנגב המערבי לענף מתקדם טכנולוגית המוביל בשורה בקנה מידה עולמי, העלאת הפרודוקטיביות והשכר והתאמת הענף לצרכים ולתנאים כלכליים וסביבתיים משתנים
	חיזוק מנהלת האשכול לקידום האגרו-טק והתעסוקה האזורית	תוספת תקנים לפרוייקטורים בתחום קידום ההתמחות באגרו-טק ובאסטרטגיות תעסוקתיות נבחרות נוספות במרחב	משיכת יזמים; הגדלת הכנסות לרשויות המקומיות; שיפור במיתוג מקומי ואזורי; חיזוק כוח האדם; הגדלת מקומות תעסוקה
	הקמת מרכז הכשרות למהנדסי אגרוטק במכללת ספיר	הקמת מרכז ללימודים אקדמיים ולהכשרות מקצועיות במקצועות האגרו-טק, בתיאום ושותפות עם גורמים מובילים בתעשייה - חקלאות מדייקת, השקיה, הדברה, חלבון אלטרנטיבי, חקלאות אקולוגית וורטיקלית	ריכוז של בעלי מקצוע בתחום בנגב המערבי; בניית הון אנושי מתאים לצרכי תעשיית האגרו-טק ולחקלאות מתקדמת; העלאת השכר בתחום

חבילת פיתוח אזורית: מנועי צמיחה ותעסוקה			
תחום	יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
	מרכזי חדשנות ותוכניות אקסלרציה, ליווי ומנטורינג בתחום האגרו-טק	הקמה או הרחבה של מרכזי חדשנות ובהם מתחמי עבודה פרטיים ומשותפים, המתמחים בהצמחת סטרט-אפים בתחום האגרו-טק - 1-3 תוכניות אקסלרציה שנתיות (בכל מרכז) הממוקדות בתחום (מומלץ לבצע הרחבת קול קורא של רשות החדשנות שהוגש לנושא זה בספט' 23).	הגדלת נפח תוכניות האקסלרציה וההנבטה של סטארטאפים בתחומי ההתמחות האזוריים יהפוך את הנגב המערבי למרכז אגרוטק בינלאומי; הנבטת והצמחת מעל 100 מיזמים טכנולוגיים ב 5 שנים; קידום מוקד תעסוקה מקומי ואזורי משמעותי; נקודת מפגש ונטוורק בין משרדים, חברות ועסקים; פיתוח תעסוקה איכותית; שיפור וחיזוק הון אנושי
	חיזוק המו"פים האזוריים בחקלאות	חבילת תמיכה במרכזי המו"פ החקלאי קטיף, דרום וגילת, בתקציבי מחקר, מלגות לסטודנטים ולחוקרים ולרכישת ציוד מדעי	חיזוק הידע המדעי החקלאי; פיתוח ההון האנושי האזורי; חיבור לחברות עסקיות העוסקות בחדשנות
	קרן למימון סטארט אפים בתחום האגרו-טק	הקמת קרן השקעות ייעודית למימון סטארט אפים בתחומי ההתמחות האזורית בתנאי שיפעלו במלואן או בשלוחה משמעותית בנגב המערבי	גידול באפשרויות המימון לסטארטאפים בתחום ייצור הצעת ערך מובהקת למשיכת חברות למרחב ובכך, להתבססות הקלאסטר
קונ-טק - תעשיות לבניה מתקדמת	תוכנית אסטרטגית לתחום הבניה המתקדמת	הכנת תוכנית אסטרטגית מבוססת מחקר ובשיתוף שחקנים מרובים (ממשלתיים, אזוריים ומהגזרים העסקי, האקדמי והאזרחי) - לניתוח פוטנציאל תעשיית הקונ-טק (קונסטרוקשן-טק) והקמת עוגני משיכה לעסקים בתחום - טכנולוגיות לתחום הבניה והנדל"ן, בתוכן: חומרים חכמים, טכנולוגיות לתהליך הבניה והשיווק, בניה טרומית עתירת טכנולוגיה וכיו"ב.	יצירת התמחות אזורית בתעשייה מתקדמת; ייעול תהליכי הבניה במרחב ובארץ; תמיכה במשבר כוח האדם בבניה על ידי פיתוח תהליכי אוטומציה שונים; יצירת אלפי משרות איכות טכנולוגיות
	הקמת מרכז ניסוי לטכנולוגיות בניה	הקמת מתחם מנוהל לביצוע ניסויים שונים בטכנולוגיות בניה, כולל חומרים, מכונות חדשות, שיטות ותהליכי בנייה, כולל בחינת מבנים לאורך זמן או הריסתם בתנאים מבוקרים	מיצוב הנגב המערבי כמוביל טכנולוגי ברמה הארצית והעולמית; יצירת הצעת ערך ליזמים טכנולוגיים בתחום; בניית מרכז ידע ארצי בתחום הבניה
	הכשרת מתחמי בטא-סייט להטמעת טכנולוגיות בניה חדשניות	הגדרת מתחמים עירוניים וכפריים בהם ייושמו בתנאי מציאות ("מעבדה חיה") טכנולוגיות חדשניות בבניה, על בסיס הקמת צוות אזורי בעל סמכויות לקידום תחומי הרגולציה וההנדסה לתמיכה ובקרה על הניסויים	הצגת החדשנות כמאפיין אזורי; יצירת ערך ליזמים המעוניינים לפעול במרחב ולפתח בו חדשנות; התמודדות בבינוי עם תנאים ואתגרים ייחודיים למרחב

חבילת פיתוח אזורית: מנועי צמיחה ותעסוקה			
תחום	יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
תעשיית טכנולוגיות חוסן ובטחון לאומי (HLS)	הקמת מכללה ומרכז הכשרה מקצועית לאומית למקצועות הבניה	הקמת מרכז אקדמי ומקצועי לאומי בו יילמדו מכלול רחב של תחומים בעולמות הבינוי, בדגש על מקצועות טכנולוגיים ("בנייה חכמה")	מענה מרכזי למצוקת כוח האדם בבניה ואפשרות להגדלת הפריון דרך הטמעת טכנולוגיות והכשרת ההון האנושי בהתאם; יצירת התמחות אזורית בבנייה מתקדמת
	פיתוח תחום התמחות HLS	תמריצים למעבר עסקים וסטרט-אפים למרחב העוסקים בפיתוח טכנולוגיות בתחומי ביטחון גבולות, בטחון לאומי (HLS) ובתחום החוסן האזרחי	פיתוח התחום כענף כלכלי שיפתח טכנולוגיות פורצות דרך שיתנו מענה לאתגרי הביטחון בארץ ובעולם; יצירת משרות איכות בתחומים טכנולוגיים
	חיזוק מרכזי החוסן האזוריים	שדרוג והרחבת פעילותו של מרכז החוסן בשדרות, המהווה את אחד מתחומי ההתמחות האזוריים	חיזוק מרכזי חוסן כרכיב משמעותי במסגרת ענף כלכלי להתמודדות של ערים וקהילות עם מצבי משבר (לדוגמא אסונות טבע, מצבי מלחמה ועוד) וכן חיזוק החוסן המקומי
תיירות	פיתוח כלכלת פלטפורמה אזורית	פיתוח עסקי תיירות זעירים שמתבססים על לקוחות המגיעים מפלטפורמות התיירות הקיימות (בוקינג, טריפ אדוויזר וכו'). הקשר הישיר בין התייר לתיירן הזעיר, פותח אפשרויות תעסוקה חדשות עם שכר יותר גבוה למגוון של עסקי תיירות קטנים (בישול ביתי, הדרכה וכו')	גידול בפרודוקטיביות של העסקים הקטנים; גידול ברווחים; חיזוק היכולת להעסיק עובדים ולשלם להם שכר גבוה יותר
	הקמת מנהלת תיירות	הקמת מנהלת תיירות ליעד הנגב המערבי, בשיתוף והובלת האשכול, לקישור בין שחקנים והובלת מהלכים אסטרטגיים ואזוריים במיתוג, פיתוח אתרים ובניית מוצר תיירותי איכותי והוליסטי למטייל במרחב	גידול בנפח התיירות ובאיכות מוצר התיירות; גידול בעסקים קטנים ובינוניים העוסקים בתחום ובנפח המסחר והבילוי המקומיים המעניק שירות משלים
	תשתיות תיירות	תקצוב פרויקטים לפיתוח תשתיות תיירות ציבוריות ברשויות המקומיות באזור הנגב המערבי	חיזוק ההיצע של האטרקציות התיירותיות במרחב יתרום למיצוי הפוטנציאל של הנגב המערבי כאזור למשיכת תיירות פנים ומבקרים שאינם לנים באזור; יצירת מקומות עבודה ותרום למיתוג חיובי כאזור של פנאי ותרבות; הגדלת היצע הפנאי (דוגמת מסעדות) ממנו יוכלו ליהנות תושבי המקום בכל השנה.
	עידוד תיירות	עידוד תנועת התיירות לאזור הנגב המערבי ע"י קמפיינים פרסומיים	גידול בנפח התיירות וגידול בעסקים הקטנים; חשיפת אזור הנגב המערבי לאוכלוסיות חדשות, ומיצוב הקלאסטר האזורי;

חבילת פיתוח אזורית: מנועי צמיחה ותעסוקה			
תחום	יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
			עליה במספר האנשים ששבים לאזור לצורך תיירות בפעם השניה
מיומנויות וכישורי עובדים - Upskilling	Near shore - שירותי תכנות מרחוק	הקמת אתר להכשרות מקצועיות על פי הגדרות מעסיקים, והשמה בשלוחה מקומית לרבות מרכז הכשרה וקורסים בתחומים טכנולוגיים שנעשות על ידי המעסיק, בעלות מסובסדת, הכוללות השמה בקצה אצל המעסיק (המגדיר את תוכן ההכשרה הנדרש לצרכיו) והקמת אתר מקומי	יצירת משרות איכות; פיתוח הון אנושי ותעסוקה; משיכת חברות טכנולוגיות לאזור
	Lifelong learning - הכשרות והסבות למבוגרים	תמריצים להכשרות והסבות מקצועיות למבוגרים - חבילות סיוע לבעלי עסקים ולמועסקים במרחב לבצע הכשרות והסבות מקצועיות, בכדי להתאים עצמם לשינויים התכופים לאורך חיי הקריירה בשל שינויים טכנולוגיים או התאמות אחרות בעסקים מבצעים בשוק גלובאלי דינמי	יצירת משרות איכות ופיתוח ההון האנושי
	פיתוח מתחמי עבודה משותפים ("האבים")	הקמה ותפעול של מרכזי עבודה שיתופיים גדולים בשותפות מדינה ורשות מקומית עם מפעילים מהמגזר העסקי (דוגמת wework) - מתחמים כפריים בהיקף כ- 80 מועסקים ומתחמים עירוניים גדולים בהיקף מעל 400 מועסקים	יצירת תנאים פיזיים איכותיים לפעילות עסקים קטנים וסטרט-אפים במרחב; משיכה של הון אנושי; חיבור של הנטוורקינג וזליגת המידע באזור שמגדילים את החדשנות; יצירת קהילות מקצועיות
חדשנות	הטמעת טכנולוגיות בקרב עסקים קטנים ובינוניים במסחר, שירותים ובתיירות	יצירה וסבסוד של תוכניות הכשרה וליווי לעסקים קטנים ובינוניים, כולל מסחר ותיירות, לטרנספורמציה דיגיטלית והטמעת חדשנות מסוגים נוספים בעסק	גידול בפרודוקטיביות של העסקים הקטנים, גידול ברווחים, ביכולת להעסיק עובדים ולשלם להם שכר גבוה יותר
	הטמעת טכנולוגיות בתעשייה - תעשייה 4.0	יצירה וסבסוד של תוכניות הכשרה וליווי לתעשיינים ומנהלים בתעשיות האזוריות, להטמעת חדשנות בייצור (טכנולוגיות מעלות פריון ומשפרות ערך בתהליך ובמוצר - רובוטיקה, ביג דאטה, הדפסת תלת מימד וכיו"ב), מתן חבילות	גידול בפריון האזורי וברווחיות; יצירת משרות איכותיות בשכר גבוה; פתרונות באוטומציה למצוקת כ"א במשרות נמוכות שכר

חבילת פיתוח אזורית: מנועי צמיחה ותעסוקה			
תחום	יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
		סיוע לרכישת טכנולוגיות חדשות מעלות פריון וליווי תהליך ההטמעה	
חקלאות	שיקום, פיתוח וחיזוק החקלאות בנגב המערבי	מענה לכ"א בחקלאות, תשתיות חקלאיות ועוד	שיקום ופיתוח תשתיות חקלאיות מסורתיות (גם כאלו שאינן עוסקות בפיתוח טכנולוגיות חדשות או הטמעת חדשנות) - נדרש על מנת לחזק את הבסיס החקלאי באזור
אזורי תעשיה ותעסוקה	שדרוג תשתיות באזורי תעשיה ותיקים	תכנון, פיתוח ושדרוג תשתיות באזורי תעשיה ותיקים ובמסגרת זאת: פיתוח תשתיות תקשורת, הסדרת כבישים, חניונים ציבוריים, שבילי אופניים ותחנות אוטובוס, תאורה, שצ"פ.	שיפור תשתיות תחבורה ותקשורת; שיפור יעילות עבודה; שדרוג הנראות; שיפור דרכי גישה; שיפור הבטיחות
משיכת יזמים	הטבות למפעלים	מתן הטבות למפעלים שליבת פעילותם בתחומים האסטרטגיים האזוריים הנבחרים, בתוכם אגרו-טק (כולל מתקני גידול עתירי טכנולוגיה שאינם מוגדרים תעשייה), קונ-טק ו-HLS.	משיכת מפעלים; הרחבת מעגל המועסקים; רווח רשותי - ארנונה גבוהה

חבילת פיתוח אזורית: תשתיות לצמיחה אזורית מכלילה			
תחום	יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
בריאות	תכנית לשדרוג שירותי הבריאות והרפואה בנגב המערבי	הכנת תכנית אב כוללת לכלל תחומי הבריאות והרפואה, כולל רפואה דחופה, רפואת מומחים, בריאות הנפש, בריאות המשפחה, שיקום ואשפוז לכל אזור הנגב מערבי בראי תמונת עתיד של אזור משגשג	שיפור באיכות ובתוחלת החיים באזור בעזרת שירותי בריאות ורפואה מתקדמים, נגישים ושיוויוניים, ברמה המקומית והאזורית
	מוסדות בריאות ורפואה	בניית מוסדות בריאות ורפואה בהתאם לתכנית האב כגון: מרכז שיקום, מרכז לרפואה דחופה, מרכז רפואי גריאטרי, מרכז לבריאות הנפש, תחנות לבריאות המשפחה, מרפאות מומחים אחדות של קופות החולים וכו'	שיפור באיכות ובתוחלת החיים באזור בעזרת שירותי בריאות ורפואה מתקדמים, נגישים ושיוויוניים, ברמה המקומית והאזורית
תחבורה ציבורית	נתיבי תחבורה ציבורית בין עירוניים	הקמת קווי מטרופוליט בקווי נת"צ ייעודיים: 1. חיבור העיר שדרות דרך ציר כבישים 25-34 לחיבור בין הערים אשקלון, שדרות, נתיבות, אופקים ועיר המטרופולין באר שבע תוך חיבור אזה"ת נ.ע.מ, מ.א. מרחבים, מו"פ גילת. 2. חיבור דרום אזור "עוטף ישראל" בצומת אורים דרך בי"ח עדי נגב, אופקים, שדה תימן, שדרות טוביהו לעיר המטרופולין באר שבע. 3. חיבור צומת בית קמה דרך העיר רהט, אזה"ת עידן הנגב ולהבים, צומת גורל ולעיר המטרופולין באר שבע.	חיזוק החיבור בין ערי החבל לבין עצמן ולעיר המטרופולין; שדרוג איכות ומהירות התחבורה הציבורית והורדת עומסי תנועה
	תחנת רכבת חדשה והגדלת שירותי הרכבת	1. תכנון והקמת תחנת רכבת חדשה בעיר המרכזית בחבל, נתיבות (במרחב הישוב תקומה, צפון-מערב העיר), והגברת תדירות הרכבת בציר המטרופוליני אשקלון-ב"ש (קו חדש), כולל בשעות הלילה.	תחנת רכבת נוספת והגברת תדירות נסיעות תכשיר את הקרקע לפיתוח וגידול דמוגרפי נרחב גם ברשויות ההחלטה, תפחית גודשי תנועה ותייצר זיקה נוחה ומהירה בין הערים לבין מוקדי התעסוקה

חבילת פיתוח אזורית: תשתיות לצמיחה אזורית מכלילה			
תחום	יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
		2. האצת הקמת מסוף מטענים בנתיבות (על בסיס תוכניות מאושרות) ותכנון מסופי משנה נוספים – קצה מסילה לאזה"ת נ.ע.מ ולאורך המסילה בצומת רכבות בגורל.	
תחבורה	כבישים בינעירוניים	הרחבה ושדרוג של כביש 293 במקטע שבין בית קמה, נתיבות ומחלף נתיבות	הפחתה משמעותית של עומסי משאיות, המהווה תנאי הכרחי לאפשרות ממשיכה להרחבת אזור התעשייה וכן המשך התפתחות העיר נתיבות עצמה
	תחבורה זעירה וחכמה	חניונים ייעודיים לאמצעי תחבורה זעירה ושיתופית בצמתי תחבורה מרכזיים במרחב בהתאם למיפוי צמתים מרכזיים המייצרים קישוריות משמעותית במרחב רשויות ההחלטה	הגדלת מגוון אמצעי הניידות לתושבים; פתרון "הק"מ האחרון" שבין תחנת הרכבת/האוטובוס לבין היעד; הפחתת צרכי חניה ואפשרות לרבים שלא להחזיק רכב פרטי
	הרחבת מט"שים ושדרוג תשתיות הביוב	תכנון והגדלת קיבולת תשתיות הביוב ומתקני הטיפול בשפכים על מנת שיוכלו להתמודד עם הגידול הדמוגרפי המתוכנן	התאמת תשתיות הטיפול בשפכים לצרכים הגדלים והסרה מראש של החסם בפני גידול דמוגרפי
אנרגיה	תאגיד אנרגיה אזורי	הקמת וחזוק תאגיד אנרגיה אזורי, תמרוץ הקמת מתקני ייצור (סולאריים ועוד), ביתיים, ציבוריים או עסקיים, על גגות, מתקנים, קירוי חניות ובשטחים חקלאיים (כולל הסדרת רגולציה מהירה) וכיו"ב ומתקני קו-גנרציה ומתקני אגירה אזוריים על בסיס מימן, סוללות וכיו"ב.	האזור (כולל השכונות, היישובים, העסקים והתשתיות) יהפוך תוך 5 שנים לאזור עצמאי אנרגטי באופן מוחלט, על בסיס אנרגיות מתחדשות ושימוש אמצעי אגירה חדשניים, ליצירת מקורות הכנסה חשובים למשקי בית, לעסקים ולרשויות המקומיות ולהפחתת פליטות גזי חממה ב-90%.
תקשורת	שיפור והקמת תשתיות תקשורת וסלולאר	הנחת סיבים אופטיים, שיפור ושדרוג מתקני התשתית של התקשורת והסלולאר בחבל	שיפור תשתית התקשורת תעלה את איכות החיים לתושבים ואת הפוטנציאל העסקי והטכנולוגי האזורי

חבילת פיתוח אזורית: חינוך תרבות ומורשת ברמה האזורית			
יזמה	פירוט/הסבר	אימפקט	
חינוך	תוכניות STEM	יצירה והטמעה של תוכניות פדגוגיות במסגרת מערכת החינוך המקומית והאזורית (חטיבות ביניים ותיכונים), אשר שמות דגש על לימודים בתחומי המדע, טכנולוגיה והמתמטיקה, בהתאם לנדרש בשוק התעסוקה.	שיפור אוריינות במכלול תחומים; חיזוק היצירתיות והחשיבה הביקורתית; חיזוק המוכנות העיונית והמקצועית לשוק התעסוקה; צמצום פערים
	הטמעת תכני התמחות אזורית במוסדות החינוך	יצירה והטמעה של תוכניות פדגוגיות במסגרת מערכת החינוך המקומית והאזורית (חטיבות ביניים ותיכונים), אשר משלבות את תחומי ההתמחות האזורית כולל התנסות במוסדות מחקר ואקדמיה במרחב.	חיבור דור העתיד לאזור ולתחומי ההתמחות
	הון אנושי במערכת החינוך	יצירת תוכניות למשיכת הון אנושי מצטיין בתחום החינוך (דוגמה: תוכנית חותם) כולל ליווי מקצועי ואישי וביסוס סל תמריצים למעבר מגורים ברשויות המקומיות (דגש על העיר שדרות). ניתן לקחת את מודל אילת כמודל מנחה.	שיפור איכות החינוך המקומי והאזורי; חיזוק הדמוגרפיה
	מרכז מחוננים אזורי לאשכול נגב מערבי	הקמת מרכז מחוננים אזורי שיאפשר לרשויות המשתתפות לעודד ולקדם ילדים ונוער	שיפור איכות החינוך המקומי והאזורי
	תוכניות תרבות ופנאי	תוכניות תרבות מגוונות בעיר ובמרחב הכפרי	שיפור באיכות החיים של התושבים והעצמת האטרקטיביות של העיר
מורשת	אזורי מורשת	פיתוח אתרי מורשת, תוכניות לחיזוק הקשר בין מבקרים והאוכלוסיה המקומית לאתרי המורשת	חיבור בין אתרי המורשת וחיבור של אנשים לאתרים אלו, לכדי סיפור מקומי שמחבר בין האתרים; חיזוק תחושת המקום של האנשים; ביסוס תרבות ופנאי מקומיים

חבילת פיתוח רשותית

חבילת פיתוח רשותית: דיור והתחדשות עירונית וכפרית		
יזומה	פירוט/הסבר	אימפקט
תכנון סטטוטורי לחיזוק האיכות העירונית בנגב המערבי: אופקים, נתיבות, שדרות, אשקלון	קידום תוכנית אב עירונית שתכלול התייחסות לנושאי תכנון מרכזיים כגון: התחדשות עירונית, רבעים חדשים, ביטחון ועוד.	הנחת תשתית סטטוטורית לצמיחה דמוגרפית רחבת היקף. קידום תכנון: תוכנית אב להתחדשות עירונית, תמ"ל צפון ודרום, תוכנית אב לתנועה, מתחם כניסה לעיר ועוד.
"חבילת" התחדשות עירונית	קידום "חבילה" תקציבית ייעודית לתחום ההתחדשות העירונית בצירים הבאים: 1. הקמה או חיזוק (בכח אדם) של מנהלות התחדשות עירונית בערים (ללא השתתפות מצד העירייה ובלא תנאי סף); 2. חיזוק כל אדם בוועדות המחוזיות והמקומיות בתחום הטיפול בתהליכי התחדשות עירונית; 3. השלמת תוכניות אסטרטגיות מתחמיות וקידום תוכניות מפורטות עוקבות (יעד 25 אלף יח"ד (נכנסות) בערי היעד עד לשנת 2030; 4. זיהוי מתחמי מפתח אסטרטגיים בכל עיר – 1,000-200 יח"ד כל אחד על בסיס ניתוח פוטנציאל והשפעה עירונית מקסימליים; 5. הקצאת חבילת תמריצים ליזמים בהתאם לזיהוי המתחמים – קביעת סובסידיה על בסיס מפתח לכל יח"ד חדשה. 6. תכנון, שיווק ופיתוח מתחמי אינפיל בבעלות המדינה – 1,000-500 דונם; 7. הגדרת מתחמים להתחדשות עירונית פיזית-חברתית בתמיכת המדינה תוך שת"פ עם יזמים והעיריות (מוצע להגדיר 2-3 מתחמים בהיקף של 100-400 יח"ד).	האצה מהותית של מדיניות ותהליכי התחדשות עירונית ומימושם בערי הנגב המערבי, תוך גישור על פערים בירוקרטיים ופערי רווח ליזמים ובכך פריצת דרך ממשיית לקידום פרויקטים המחזקים את העיר מבחינה דמוגרפית וכלכלית, ואת ביטחון תושבים - מיגון מפני רעידות אדמה

חבילת פיתוח רשותית: דיור והתחדשות עירונית וכפרית		
יזומה	פירוט/הסבר	אימפקט
הקמת מנהלת להתחדשות ועיבוי כפריים	הקמת מנהלת התחדשות כפרית (משותפת למועצות) לצורך קידום של ציפוף המרקם הכפרי, חיזוק שירותי מחלקות ההנדסה, עדכון וטיוב תכנון סטטוטורי וליווי הרשויות, התושבים או היזמים בקידום פרויקטים. המנהלת תסייע לעדכן תוכניות מתאר ותוכניות מפורטות לישושים על מנת לעבות ולהוסיף זכויות (בדגש על מרכזי יישוב) יאפשרו חידוש מבנים מיושנים, הוספת שימושים - מסחר מקומי, תיירות, אכסון וכיו"ב - על מנת לפתח את איכות החיים המקומית, איכות האדריכלות וחיזוק אופי וזהות המקום, העצמת התיירות הכפרית, וצמיחה דמוגרפית שתופנה לחיזוק פיזי ותפקודי "פנימה" על פני התפרסות פרברית להרחבות (היוצרות תלות ברכב פרטי ומכרסמות בשטחים החקלאיים והטבעיים).	חידוש המרקם הכפרי בדגש על עיבוי מרכזי היישוב בבנייה כפרית סמי-צפופה, ועירוב שימושים שיגדיל נגישות לשירותים ועסקים מקומיים חיזוק יכולות העבודה והשירות של מחלקות ההנדסה במועצות האזוריות; העצמת איכויות אדריכלות לחיזוק הזהות המקומית ופיתוח התיירות הכפרית; ייעול וזירוז תהליכי פיתוח למגורים ולעסקים
קביעת הנחיות מרחביות בידי אדריכל העיר והוועדה המקומית	הקצאת תקן לאדריכל עיר ותקצוב יועץ מקצועי להכנת הנחיות מרחביות מחייבות, לקידום עירוניות איכותית בעיר בהיבטים פיזיים-אדריכליים	חיזוק מחלקת הנדסה רשותית; וידוא הטמעת איכויות נדרשות בבניה חדשה; הטמעת עקרונות מקובלים לפיתוח המרחב הציבורי ולאופי הבניה בעיר (חומרים, גמרים, ריהוט רחוב וכו')
מתחם צעירים משולב עם האב עירוני כמאיץ להתחדשות מרכזי הערים	הקמת מבנה מגורי צעירים מעורב שימושים בשכונות ותיקות (מתחם אינפיל המהווה קטליזטור להתחדשות השכונה), בהיקף 100-200 יח"ד, כולל מרחבי תעסוקה ופעילות קהילתית בהיקף 300-1,000 מ"ר. שדרוג מרחבים ציבוריים תומכי קהילתיות, מערך שבילים ופלייס מייקינג סביב המתחם ובתוכו.	פרויקט מעורב שימושים המושך צעירים מובילי שינוי לשכונה ותיקה ומשמש מאיץ לתהליכי התחדשות חברתית ופיזית
מעונות סטודנטים	הקמת מעונות סטודנטים	חיזוק הערים כמרכזים סטודנטיאליים והבאת אוכלוסייה צעירה לאזור.
אוכלוסייה ותיקה	פתרונות דיור לאוכלוסייה ותיקה בסמוך למגורי צעירים- הקצאת אחוזים מיחידות דיור בשכונה לדירות קטנות (80 מ"ר) לטובת מגורים משולבים- צעירים ואוכלוסייה ותיקה. קיום תא משפחתי סמוך- הורים, נכדים וסבים וסבתות	חיזוק הקשר הבין דורי והעלאת החוסן; שיפור במדדי דיווח עצמי של אוכלוסייה ותיקה- הורדת חרדה; עליה בדיווח על תחושת ביטחון אישי ומוגנות

חבילת פיתוח רשותית: מרכז עירוני תוסס		
יזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
מנהלת מרכז עירוני בערי הנגב המערבי	הקמת מנהלת לניהול רב-תחומי של מרכז העיר, בקידום התחדשות ושדרוג המרחב הפיזי (חזיתות עסקים, מבנים, מרחב ציבורי), ליווי ופיתוח עסקים, שיפור התחזוקה, הבטחון והבטיחות, מיתוג, תרבות רחוב וכיו"ב	בניית שיתופי פעולה וטיפול ב"כשלי שוק" בכדי לייצר מרחב אטרקטיבי לצרכנים ולעסקים; מרכז עיר תוסס, נגיש ועשיר בפעילות עסקית ותרבותית שימור פעילויות כלכליות בעיר במסחר, שירותים ותיירות חיזוק הזהות המקומית העירונית
שדרוג המרחב הציבורי במרכזי הערים בנגב המערבי	שדרוג חזיתות עסקים, הצללה, הסדרת שילוט ומפגעים חזותיים, הטמעת הנחיות מרחביות המגדירות שפה מקומית, הסרת מפגעים פיזיים, פיתוח נופי, שדרוג תאורה, שילוט, הנגשת מתחמים לבעלי מוגבלויות	העצמת חוויית המבקרים במרכז העיר, תוך העצמת משיכתו ובהתאם את הצלחת העסקים וצמיחתם; יצירת מרחב בטוח ונעים לתנועה ולשהות, בכל שעות היממה - בהיבטי בטחון, בטיחות, התמצאות, תחושת ניקיון ואסתטיקה
שגרת תרבות במרחב הציבורי	קיום שגרת אירועי תרבות במרכז העיר: הפעלת 1-2 אירועי תרבות שבועיים קבועים במרחב הציבורי במרכז העיר ו-3-4 אירועי שיא גדולים בשנה, להחייאת המרחב ומיצובו (בביצוע מנהלת מרכז העיר).	אירועי תרבות קטנים וגדולים במרחב הציבורי מחזקים את החוויה למבקרים במרכז העיר, את תחושת הזהות ותחושת הבטחון, ומגדילים את היקף הלקוחות עבור העסקים במרחב
מיתוג	מיתוג המרכז העירוני ופרסום אירועי תרבות	חיזוק "המותג" של מרכז העיר ובהתאם חיזוק הפעילות העסקית ותחושת הזהות המקומית

חבילת פיתוח רשותית: פיתוח תשתיות ברשויות המקומיות		
יזומה	פירוט/הסבר	אימפקט
שיקום תשתיות בשכונות ותיקות	ביצוע סקר לאיתור תשתיות ישנות, פגועות או שאינן עומדות בדרישה והכנת תוכנית שיקום מתאימה.	מהלך הכרחי להתנעת התחדשות המרקם הבנוי שתכליתו חיזוק העיר, העירוניות ואיכות החיים על מנת למשוך אוכלוסייה איכותית ומגוונת.
תשתיות תחבורה ציבורית עירונית	תכנון וביצוע של תשתיות ושירותי תחב"צ בערים ובמרחב הכפרי: הקמת ושדרוג תחנות אוטובוס, הגדלת מספר קווים ותדירות	שיפור השירות והגדלת התחנות, כך שיהיו נגישות למירב התושבים במרחק הליכה קצר (מהבית ואל יעדי תעסוקה ושירותים), ישפרו את חוויית השימוש ואת יעילותו, יגדילו נכונות להשתמש בתחב"צ ויפחיתו גודש בכבישים
שבילי אופניים במרחב העירוני והכפרי	הרחבת רשת שבילי האופניים בדגש על שבילים המחוברים שכונות למרכז העיר ושבילים לאורך כבישים אזוריים המאפשרים נסיעת אופניים וכלי תחבורה "רכים" אחרים בין היישובים	חיבור למוקדי תעסוקה ותחבורה באופניים/קורקינט; צמצום שימוש ברכב, הפחתת גודש בכבישים; צמצום שטחי חניה, הגדלת הבטיחות ברחובות עירוניים; הגדלת הנגישות בין יישובים כפריים ובינם לבין הערים
קרן פיצוי (חלף היטל השבחה)	תקצוב עבור שיווקי יח"ד כשיפוי לחלף היטל השבחה (הנמוך בחבל)	תמריץ עבור הרשויות המקומיות לשיווק יח"ד ומתן מענה לשיפור, שיקום והקמת תשתיות כמענה לצמיחה הדמוגרפית
תשתיות לצמיחה דמוגרפית בערים ובמועצות האזוריות	מיתוג ושיווק, רכזי צמיחה דמוגרפית, ליווי וסיוע	ריכוז של משאבים, אשר נועדו לעודד קליטה של אנשים חדשים למרחב. הגידול הדמוגרפי הוא מפתח לצמיחה כלכלית וחברתית של האזור

חבילת פיתוח קהילתית

חבילת פיתוח קהילתית: שיקום וצמיחה קהילתית		
יזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
תכנית אסטרטגית	הכנת תכנית אסטרטגית לפיתוח קהילתית כולל היבטי מדידת שינוי בהיבטי קהילה וחוסן ותכנון לצמיחה דמוגרפית	מיפוי צרכים ואתגרים מרכזיים בתחום הקהילתי קידום הליכי מחקר ומדידה (מדד החוסן הקהילתי והעירוני); קידום רמת החוסן הקהילתי ועלייה במדדי קהילתיות; חיבור השותפים הפועלים בזירה הקהילתית; תכנון צמיחה דמוגרפית ותכנון השירותים ומבני הציבור הנדרשים בהתאם
העצמת מנהיגות קהילתית	העצמה וחיזוק המנהיגות המקומית (כולל צעירים ונוער) ע"י פיתוח אספקטים שונים בתחום הקהילה: מיסוד מנהיגות שכונתית/ישובית, ועדי שכונות/הנהגות ישובים, פורום קהילתי, רכזי שכונות וקהילות, תכניות לחיבור והכרות בין הקהילות המקומיות, פיתוח קהילות מקצועיות מקומיות, קואליציות עירוניות וועדי שכונות, תוכניות לצמצום פערים בין אוכלוסיות (בדגש על פערים מגדריים).	פיתוח מנגנונים ותשתיות קהילתיות ברמה הרשותית; חיזוק האיתנות הרשותית; חיזוק הקשר התוך קהילתי, בין קהילתי ובין הקהילות לרשויות המקומיות; חיזוק וקידום השתתפות, לקיחת אחריות, ומעורבות תושבים בתהליכים עירוניים/מועצתיים וישוביים
היערכות לחירום - תכנית "אלומה"	מרכז תגובה קהילתי בחירום, אשר יאפשר לכל שכונה לתפקד עצמאית בכל תרחיש. מרכז התגובה יופעל על ידי תושבי השכונה, בגיבוי הרשות המקומית.	חיזוק החוסן הקהילתי; יצירת מגנוני פעילות ותקשורת בשכונה- בחירום ובשגרה; העצמת הלכידות החברתית והאחריות הקהילתית בשכונה; העצמת תחשוק הביטחון האישי של התושבים
תוכניות לחיזוק חוסן קהילתי	תוכניות לחיזוק החוסן הקהילתי: העצמה והכשרת כוחות מקומיים לתפקוד מיטבי בחירום, הכשרות לצוותי חירום שכונתיים/יישוביים, סדנאות סיוע נפשי ראשוני, ניהול תקשורת בחירום	שיפור במוכנות הקהילה להתמודדות במקרי חירום; שיפור בתפקוד קהילתי בעת משבר ובחזרה לשגרה ביעילות לאחריו; חיזוק הקשר למקום, פיתוח מנהיגות מקומית, ושיפור האמון החברתי
שיקום, הקמה ושדרוג מבני ציבור קהילתיים	הקמת מבני ציבור ומתחמי התכנסות קהילתיים ביישובים ובשכונות שיביאו חיזוק קהילתיות באמצעות יציאת מקומות מפגש והתכנסות ומענה למרכיבי איכות החיים בשכונה	קידום שכונות וקהילות אטרקטיביות, אשר יבילו להישארות תושבים ולמשיכת תושבים נוספים לשכונה (ויצירת ביקושים שיביאו לתהליכי החדשות עירונית וכפרית)

חבילת פיתוח קהילתית: שיקום וצמיחה קהילתית		
יוזמה	פירוט/הסבר	אימפקט
מנהלות שכונה	הקמת מנהלות שכונתיות בעיר שיהוו מוקד משיכה לעשייה קהילתית, חוסן קהילתי ומרכז לניהול שכונתי בשגרה ובחירום	העמקת ההיכרות עם מאפייני הקהילות וצרכיהן; חיזוק הקשר בין התושבים לבין הרשות המקומית ומעורבותם בתהליכים רשותיים; חיזוק הקשר והחיבור בין התושבים באמצעות עשייה משותפת
רכזי קהילה	תקצוב רכזי קהילה בשכונות וביישובים	העצמת ליווי מנהיגות השכונה ותושבי השכונה; הפיכת השכונה לקהילה; חיזוק הקשר מול הרשות
גרעיני יוזמה	הבאת גרעיני יוזמה לשכונות הקהילתיות וליישובים רלוונטיים ויצירת יוזמות, מיתוג וקהילתיות חזקה	יצירת שכונות וקהילות אטרקטיביות, אשר יקדמו הישגים תושבים ומשיכת תושבים נוספים לשכונה (ויצירת ביקושים שיביאו לתהליכי החדשות עירונית וכפרית)
כלכלה מקומית	חיזוק העסקים הקטנים והפלטפורמות ליזמות כלכלית-מקומית עבור הקהילה וסביבתה	עידוד יזמות והגדלת השירותים המקומיים ליצירת קהילות חזקות ואטרקטיביות, הגדלת החוסן הכלכלי של תושבי השכונה והקהילה והגדלת הכנסות הקהילה ומניעת יוממות.
אירועי תרבות	תמיכה באירועי תרבות וספורט תוך התאמתם למאפייני המרחב, הנכסים והקהילות	חיזוק התיירות (פנים וחוץ), התרבות והפנאי המקומיים והאזוריים, חיזוק התודעה ומיתוג מקומי ואזורי מינוף הכלכלה המקומית ויצירת מקומות עבודה
דיגיטציה	יוזמות דיגיטליות בתחום הקהילתי כולל היבטי ניהול קהילתי, שיתוף ציבור וחוסן קהילתי	ייעול תהליכים ברמה הקהילתית, חיזוק השתתפות התושבים והקשר מול הרשות המקומית, שיפור יכולת מדידה לתחומים כגון: חוסן אישי וקהילתי, שיפור האפקטיביות, השכונה הקהילתית ככלי לקבלת החלטות ומיפוי צרכים
סביבה קהילתית	גינות קהילתיות	שיפור הסביבה הקהילתית, עידוד הקהילתיות ויצירת מקומות מפגש ועידוד הבטי קיימות בשכונה
אוכלוסייה צעירה	תקצוב מרכזי צעירים, קידום אוכלוסיית הצעירים, העצמתה ומיצוי הפוטנציאל הגלום בה תוך קידום מעורבות חברתית	העצמת האוכלוסייה הצעירה באזור; חיזוק החיבור לאזור, למקום ולקהילה; עידוד אוכלוסייה צעירה לקבוע את מקום מושבה במקום וצמצום תופעת הגירה שלילית של האוכלוסייה הצעירה

חבילת פיתוח קהילתית: שיקום וצמיחה קהילתית		
יזומה	פירוט/הסבר	אימפקט
אוכלוסייה ותיקה	מרכזי יום, התאמות בגנים ציבוריים ותוכניות לאוכלוסייה הותיקה	העצמת האוכלוסייה הותיקה; העצמת הקהילתיות; חיזוק מענה הוליסטי וממוקד לאוכלוסייה ותיקה
מתחמי עבודה מרחוק	הקמת והפעלת מתחמי עבודה מרחוק לטובת תושבי הקהילה בשכונה/ישוב	צמצום היוםמות ובאמצעותם החייאת השכונה/ישוב (שכונת חיים); מענה לעובדים במקצועות טכנולוגיים ואחרים (משרות איכות); יצירת מקומות מפגש והגברת הקהילתיות

תנועת אור. (2024) תפיסת התכנון והפיתוח לאזור
הנגב המערבי ומטרופולין באר-שבע בעקבות אירועי
ה-7 באוקטובר. מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל: באר
שבע.

מעבדת גוטסמן לעתיד ישראל הוקמה ביחד עם מאות שותפים, מומחים ויזמים מהמגזר העסקי, החברתי והממשלתי במטרה להתמודד עם האתגרים בפניהם ניצבת ישראל לקראת שנת המאה להיווסדה.

המעבדה חוקרת ומפתחת מתווים אסטרטגיים ברמה הלאומית, האזורית והמקומית תוך התמקדות בפיתוחם של מרכזי חיים חדשים בנגב ובגליל, מהלך לאומי שיעצב את עתיד המדינה ופורסם במסמך "תוכנית ה-100: ישראל 2048- עתיד משותף".

בין משימותיו, צוות המעבדה מגבש תוכניות מרחביות, מודלים לפיתוח ומדדי הערכה עבור שכונות, עיריות, אשכולות רשויות, ועדות תכנון ומשרדי ממשלה.